

Nr 35

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis; given Stockholms slott den 30 december 1958.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gösta Netzn

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås bl. a. att till människoföda avsedd potatis ej må saluhållas eller försäljas under benämning som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet, försåvitt den ej är försedd med det för Svensk matpotatiskontroll registrerade SMAK-märket. Undantag skall gälla i avseende å potatis som av odlare utbjudes eller försäljes till partihandlare eller som skall användas vid fabriksmässig eller därmed jämförlig livsmedelsframställning eller som saluhålles eller försäljes i kokt eller på annat sätt berett skick. Bestämmelsen skall ej äga tillämpning å färskpotatis. Härutöver föreslås att bidrag ur budgetmedel skall ställas till förfogande till stöd åt allmän upplysningsverksamhet på matpotatisområdet samt vissa ändringar av det statliga stödet till uppförande eller inrättande av lagerlokaler och sorteringsanläggningar för matpotatis.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 december 1958.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis* samt anför därvid följande.

Inledning

I juli 1958 avgav 1956 års matpotatisutredning, vilken tillkallats av dåvarande departementschefen den 5 januari 1956, ett delbetänkande med förslag om statlig reglering av handeln med matpotatis m. m.

Över utredningens förslag har efter remiss utlåtande avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningens intendenturavdelning, flygförvaltningens intendenturavdelning, medicinalstyrelsens avdelning för sinnessjukhusens ekonomiska förvaltning, statens institut för folkhälsan, skolöverstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, statens institut för konsumentfrågor, statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, statens konsumentråd, svenska landstingsförbundet, Hushållningssällskapens förbund, Svensk matpotatiskontroll, Varudeklarationsnämnden, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges potatisodlares riksförbund, Svenska lantmännens riksförbund, Kooperativa förbundet, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges speceri- och lanthandlareförbund, Föreningen Stockholms potatis & grönsaksgrossister, Sveriges husmodersföreningars riksförbund samt Kooperativa kvinnogillesförbundet.

Jag övergår härefter till en redogörelse för utredningens förslag och de över desamma avgivna utlåtandena.

Allmänna synpunkter på kvalitetsläget, m. m.

I ett par inledande avsnitt av betänkandet, vartill hänvisas, redogör matpotatisutredningen bl. a. för potatisens betydelse i folkhushållet samt för utvecklingen på matpotatismarknaden under tiden från andra världskrigets slut.

Vidare lämnas en redogörelse över konsumenternas kvalitetskrav. Därvid anföres bl. a. att de flesta konsumenter i väsentliga avseenden synes ställa tämligen likartade krav på matpotatisens beskaffenhet samt att dessa krav i stor utsträckning kan föras tillbaka på vissa grundläggande kvalitetsfaktorer. I fråga om flera sådana faktorer torde önskemålen ge tämligen ensartat utslag. Beträffande andra, i synnerhet sådana som föga påverkar potatisens användbarhet vid beredning och förtäring (»bruksvärdet»), torde kraven ofta vara mer obestämda. Man har härvid att räkna med variationer mellan olika delar av landet och sätten för potatisens tillagning.

Utredningen påpekar att mellan potatisens utseende och dess beredningsegenskaper, d. v. s. de egenskaper som bestämmer avfallet och arbetsåtgången vid beredning, ofta förefinnes ett direkt samband. När konsumenten kräver att potatisen skall se oskadad och frisk ut ger han därmed även tillkänna kravet på vissa beredningsegenskaper. Framför allt tillmätes redan ganska begränsad förekomst av mekaniska skador, insekts- och sjukdomsangrepp o. dyl. stor betydelse. Att potatisen ej får bli blöt eller mörkfärgad efter kokning anses vara ett entydigt konsumentkrav. Den får ej heller vara behäftad med störande bismak. Delade meningar kan däremot råda om andra för kokkvaliteten avgörande faktorer, t. ex. köttfärgen och, i vissa avseenden, konsistensen.

Enligt utredningen har flertalet konsumenter föga klart begrepp om potatissortens betydelse för kvaliteten. Detta förklaras bero bl. a. därpå att vid försäljning i minuthandeln sorten mera sällan anges. Vissa vid dylik försäljning begagnade sortliknande benämningar, t. ex. sandjordspotatis eller svartsjölandspotatis, lämnar å andra sidan ingen garanti för kvaliteten.

Utredningen påpekar fortsättningsvis att potatisens kvalitetsegenskaper har blivit föremål för ingående studium. Målsättningen torde härvid i allmänhet ha varit att klarlägga hur enskilda faktorer påverkar totalintrycket. På grundval av gjorda rön har man kunnat utforma system för kvalitetsklassificering. Dessa kan givetvis skifta i fråga om detaljerna. De torde dock i allmänhet vara konstruerade med tanke på konsumenternas kvalitetskrav.

Vid klassificeringen beaktas var för sig potatisens utseende och beredningsegenskaper, dess kokkvalitet samt dess sort. Det framhålls att förekomst av sjukdomar och skador, som kan ha avgörande inflytande på potatisens bruksvärde noga uppmärksammas vid kvalitetsklassificering. Till underlag för bestämning av kokkvaliteten ligger potatisens smak och konsistens, dess sönderkokningstendens samt knölköttets färg. Som exempel på allvarliga brister i vad avser sistnämnda faktor anges grönfärgning, som förorsakas av belysning och som kan medföra att smaken blir besk, samt mörkfärgning av potatisens knölkött efter kokning. Den senare typen av missfärgning påverkar visserligen ej smaken men bedömes icke desto mindre av konsumenterna som ett allvarligt kvalitetsfel. Vid kvalitetsklassificering tillmätes den därför stor betydelse.

Utredningen framhåller att sorten visserligen är av grundläggande bety-

delse för framställning av förstklassig matpotatis. Det är dock ej möjligt att genomföra en invändningsfri kvalitetsklassificering enbart på grundval av potatissorten. Ibland görs t. o. m. gällande att sortfrågan icke bör tillmätas överdriven betydelse vid bedömning av kvaliteten på matpotatis. Icke desto mindre söker odlarna och handeln numera i allt större utsträckning — och tydligen med gott resultat — koncentrera matpotatisproduktionen till ett jämförelsevis begränsat antal sorter, vilka visat sig pålitliga som underlag för framställning av förstklassig konsumtionsvara.

I en redogörelse för tillvägagångssättet vid svensk matpotatisklassificering påpekar utredningen att kvalitetsbestämning utföres vid statens centrala frökontrollanstalt och av den statsunderstödda organisationen Svensk matpotatiskontroll, i det följande benämnd SMAK. Bestämningen grundar sig på analys av ett eller flera prov ur det parti vars beskaffenhet skall undersökas. Kvaliteten anges siffermässigt i s. k. felenheter uppdelade på kokningsfel och »övriga fel». Utredningen framhåller att det för ett klassificeringssystem praktiska användbarhet är av avgörande betydelse att analysrummen vid kvalitetsbestämning är av måttlig storleksordning. Erfarenheten från den inhemska verksamheten på ifrågavarande område synes bekräfta att det därvid använda systemet på det hela taget fungerar tillfredsställande.

Utredningen redogör i ett efterföljande avsnitt av betänkandet för vanliga kvalitetsfel hos svensk matpotatis och möjligheterna att motverka dessa fel. Däri hävdas att det föreligger möjligheter att förhindra uppkomsten av det stora flertalet kvalitetsfel, som alltför ofta förekommer på svensk matpotatis, och att förbättra kvaliteten hos en något bristfällig råvara genom noggrann sortering. Däremot torde det vara praktiskt taget omöjligt eller i varje fall oekonomiskt att ur en undermålig råvara framsortera godtagbar konsumtionsvara. En stor del av ansvaret för att den kvalitetsförbättring som nu kräves verkligen skall komma till stånd åvilar sålunda de svenska odlarna. Emellertid måste handeln medverka och därvidlag särskilt de delar därav som svarar för sortering, lagring och transport. I detaljhandeln torde i de flesta fall endast kunna förhindras att iordningställd saluvara försämras innan den överlåtes till konsument.

Tidigare gjorda försök att reformera matpotatismarknaden redovisas även av utredningen. Därvid anföres bl. a. att anmärkningar mot den svenska matpotatisens beskaffenhet icke är någon ny företeelse. Potatiskvaliteten utsattes för kritik redan under åren efter första världskriget. Bl. a. till följd härav inledde statens centrala frökontrollanstalt i början av 1930-talet orienterande undersökningar av potatisens kvalitetsegenskaper. Under årens lopp har denna verksamhet utvecklats därhän att anstalten numera fått ställning som högsta instans för kvalitetsbestämning av matpotatis.

Lantbruksstyrelsen har medverkat i strävandena att åstadkomma förbättrad kvalitet på saluförd matpotatis, bl. a. genom att utfärda bestämmelser om analysförfarandet vid centrala frökontrollanstalten samt vissa regler till vägledning vid handeln med matpotatis. Som skall framgå av det

följande har styrelsen därjämte överinseende över den verksamhet som bedrivs av SMAK. Styrelsens åtgärder tog sin början i mitten av 1930-talet.

År 1941 utfärdade Sveriges standardiseringskommission bestämmelser om »provisorisk svensk standard för matpotatis». I anslutning därtill utarbetades ett system för kvalitetsmärkning (den s. k. SIS-märkningen) av dylik potatis. Avsikten var att tillförsäkra konsumenterna en vara av i särskild ordning angiven, hög kvalitet. Det förutsattes att dylik vara skulle komma att betinga högre priser än icke standardiserad vara. Bestämmelserna fick ej nämnvärd verkan. Det torde delvis ha berott på att tillräckligt effektiv kontroll av efterlevnaden ej anordnades. En annan bidragande orsak synes ha varit att bestämmelserna gällde under en tid, när det till följd av det allmänna försörjningsläget var nödvändigt att i någon mån bortse från kvaliteten. Bestämmelserna tillämpades dock i viss utsträckning, bl. a. vid militärmyndigheters inköp av matpotatis.

I en tämligen utförlig redogörelse för organisationen SMAK och dess verksamhet framhåller utredningen att verksamheten i fråga står under lantbruksstyrelsens överinseende och har pågått sedan år 1953, när organisationen bildades. Enligt sitt av den övervakande myndigheten utfärdade reglemente har SMAK till ändamål dels att »främja produktionen och avsättningen inom landet av fullgod matpotatis», dels att »utöva kontroll över i handeln förd matpotatis». I reglementet föreskrives vidare bl. a. att SMAK skall hos lantbruksstyrelsen för fastställande avge förslag till klassificeringsbestämmelser för matpotatis, avsedd att omfattas av organisationens kontroll.

SMAK står under ledning av en styrelse, i vilken bl. a. konsumenterna, odlarna och handeln är företrädna. Ledamöterna utses av lantbruksstyrelsen efter förslag av vissa i kontrollorganets reglemente angivna enskilda näringsorganisationer och sammanslutningar samt allmänna organ. En närmare redogörelse för styrelsen lämnas i ett efterföljande avsnitt.

Kontrollverksamheten bedrivs efter 2 linjer, nämligen dels som stickprovskontroll, dels som s. k. utvidgad kontroll. Vid stickprovskontrollen fastställs kvaliteten på potatis, som iordningstälts av förpackare, vilka SMAK efter ansökan godkänt som deltagare i denna kontroll. Tillstånd att deltaga däri meddelas envar som besitter erforderlig sakkunskap och som innehar lämplig utrustning samt även i övrigt anses lämpad som deltagare. Deltagarna äger saluföra enligt kontrollorganets regler klassificerad potatis i förpackningar, på vilka förpackaren anbragt ett för SMAK inregistrerat varumärke, det s. k. SMAK-märket. Förefintligheten av dylikt märke på en förpackning innebär sålunda att förpackningens innehåll omfattas av SMAK:s stickprovskontroll och skall vara av kvalitet motsvarande SMAK:s fordringar. Av märkningen framgår dessutom till vilken av kontrollorganets kvalitetsklasser som förpackningens innehåll är att hänföra. Såväl säckvara som småförpackningar kan förses med SMAK-märket. Stickprovskontrollen utövas antingen hos förpackaren eller ute i allmänna marknaden.

Deltagarna måste förbinda sig att följa SMAK:s bestämmelser angående

stickprovskontrollen samt att underkasta sig beivrande vid överträdelse därav. Överträdelse kan avtalsenligt föranleda varning, avstängning för viss tid från deltagande i kontrollen eller uteslutning från densamma. SMAK äger rätt att offentliggöra namnet på förpackare som blivit avstängd eller utesluten från kontrollen liksom, i det förra fallet, avstängningens varaktighet. Vid försummelse riskerar förpackaren härjämte att SMAK begagnar en avtalsenlig rätt att av honom uttaga vite. Deltagarna har att erlægga inträdes- och årsavgifter samt särskilt fastställda kontrollavgifter. De sistnämnda uttages i form av betalning för det märkningsmaterial — märksedlar försedda med SMAK-märket, o. dyl. — som kontrollorganet tillhandahåller.

Av det sagda torde framgå att stickprovskontrollen har till ändamål att på grundval av frivillig anslutning stimulera till ökad framställning och försäljning av matpotatis av särskilt angiven, garanterad kvalitet. Något anorlunda förhåller det sig med den utvidgade kontrollen. Denna anlitas främst i samband med leveranser till storförbrukare. Märkning sker i detta fall med ett annat för SMAK inregistrerat varumärke, det s. k. U-märket. Även annan potatis än sådan som motsvarar SMAK:s av lantbruksstyrelsen fastställda kvalitetsfordringar kan göras till föremål för utvidgad kontroll.

Av SMAK fattade beslut kan överklagas hos lantbruksstyrelsen.

SMAK:s för fältarbetet anlitade besiktningsmän utgöres företrädesvis av tjänstemän vid hushållningssällskapen, huvudsakligen sällskapens jordbruksinstruktörer. Det åligger besiktningsmännen att ur potatispartier som skall kontrolleras taga prover som de själva analyserar. I tveksamma fall skall härjämte prover insändas till statens centrala frökontrollanstalt för analysering. För ernående av enhetlighet i analysarbetet skall besiktningsmännen även eljest emellanåt insända prover för analys vid frökontrollanstalten. I viss utsträckning anlitar SMAK också i andra sammanhang anstaltens laboratorium för kvalitetsbestämning.

Det system för kvalitetsbestämning som SMAK tillämpar medger indelning på flera kvalitetsklasser. SMAK:s klassificeringsregler har hittills omfattat endast 2 klasser, nämligen extra prima och prima. Sedan hösten 1957 tillåtes förekomst i dessa båda klasser av högst 3 resp. 6 kokningsfel och högst 5 resp. 10 »övriga fel». Endast vissa sorter får klassificeras enligt SMAK:s regler, närmare bestämt de som enligt Sveriges potatisodlares riksförbunds »Svensk sortlista» är att hänföra till matpotatis (höst- och vinterpotatis).

I den jämsides med SMAK:s båda klasser förekommande kvalitetsklassen ordinär, för vilken Sveriges lantbruksförbund fastställer fordringarna, tillåtes högst 9 kokningsfel och högst 18 »övriga fel» sammanlagt dock högst 23 felenheter. Någon motsvarighet till sistnämnda »summa felenheter» förekommer ej enligt SMAK:s regler. Alla »allmänt erkända matpotatissorter» av höst- och vinterpotatis kan godtagas som ordinärvara.

Utredningen slår för sin del fast att SMAK:s verksamhet, trots att flera av de större förpackarna meddelats rätt att delta i stickprovskontrollen, ej har fått den betydelse för detaljhandeln med matpotatis som man ur-

sprungligen lär ha räknat med. På andra delar av sitt arbetsfält har SMAK-organisationen däremot blivit framgångsrikare.

Efter en kortfattad redogörelse för utländska kvalitetsbestämmelser m. m. rörande saluförd matpotatis, vari konstateras att statliga eller andra ingripanden på matpotatismarknaden är långtifrån sällsynta i andra länder, framlägger utredningen vissa sammanfattande synpunkter på de svenska marknadsförhållandena. Förutom på allmänna iakttagelser grundas framställningen härvid på resultat från SMAK:s marknadsundersökningar, som pågått under en följd av år och som har företagits på olika orter och vid olika tider under säsongen. Undersökningarna har förutom kvaliteten omfattat prisbildningen vid minutförsäljning, varvid bl. a. relationen mellan pris och kvalitet ägnats intresse. Även resultat från pris- och marginalundersökningar, som utförts av statens pris- och kartellnämnd, har beaktats.

Enligt utredningen ger de verkställda undersökningarna visserligen vid handen att under de båda senaste säsongerna har saluförts större mängder fullgod potatis än under säsongerna närmast dessförinnan. De synes emellertid å andra sidan bekräfta det allmänna intrycket att tillgången på fullgod matpotatis alltjämt är otillfredsställande och att anmärkningsvärt stora mängder potatis av mindre god eller rent underhållig beskaffenhet kommer ut i marknaden. De visar även att för den sämre varan ofta kan uttagas i det närmaste samma priser som för den bättre, i vissa fall t. o. m. lika höga eller högre. Det har vidare kunnat konstateras att intresset för vederhäftig kvalitetsmärkning av konsumentförpackningar är ringa och icke blott gäller begagnandet av SMAK-märket utan äger praktiskt taget allmän giltighet. Endast undantagsvis anges sålunda i detaljhandeln matpotatisens kvalitet på tillförlitligt och samtidigt för konsumenterna begripligt sätt. Desto vanligare är det att mer eller mindre vilseledande beteckningar utnyttjas.

Utredningen drar av de gjorda iakttagelserna den slutsatsen att det finnes säljare som under nu rådande, fria marknadsförhållanden arbetar med konsumentvara av mindre god beskaffenhet även under år, när det på hemmamarknaden eller genom import borde vara möjligt att anskaffa fullgod matpotatis. Förklaringen härtill anses vara den att den sämre och i framställning mindre kostnadskrävande varan — så länge kvaliteten ej anges i detaljhandeln och dylik potatis i följd därav kan avsättas till förhållandevis höga priser — ger ett ekonomiskt utbyte som är jämställt med eller rent av överträffar utbytet vid försäljning av bättre vara, för vilken produktionskostnaderna är högre. Vi skulle m. a. o. befinna oss i ett läge, där det saknas ekonomiska förutsättningar för att den fullgoda potatisen skall kunna vinna mer allmän utbredning på bekostnad av den sämre varan, och där denna vara — även rent underhållig sådan — finner köpare.

Av utredningen övervägda åtgärder för kvalitetsförbättring

Matpotatisutredningen konstaterar att de försök som hittills förekommit att på frivillighetens väg åvägbringa en allmän och tillräcklig marknads-tillförsel av inhemsk matpotatis av tillfredsställande kvalitet och en för framställning av förstklassig vara gynnsam differentierad prisbildning icke har lämnat sådant resultat att det skulle vara försvarligt att längre enbart lita till möjligheten att på denna väg åstadkomma nöjaktiga förhållanden i berörda hänseenden.

En allmän, bestående och väsentlig höjning av kvaliteten hos den inom landet saluförda matpotatisen förutsätter enligt utredningen en förändring i själva marknadsbilden innebärande på en gång en rimlig förstärkning av konsumenternas ställning och etablerande av en fast grundval för en efter kvalitet differentierad prisbildning. Utredningen anser att konsumenternas behov av ökat skydd i första hand påkallar ett undanförande från marknaden av sådan potatis som icke håller en för konsumtionsvara godtagbar kvalitet. En dylik marknadssanering, menar utredningen, kan tänkas uppnådd genom en under statlig medverkan genomförd marknadsreglering, varigenom den underhaltiga varan utestänges från marknaden. Förutsättningar måste emellertid också skapas för en fortlöpande ökning av marknads-tillförseln av matpotatis av högre kvalitet. Även i detta avseende anses att statligt ingripande i en eller annan form bör ifrågakomma.

Enligt utredningen torde, vilken väg som än väljes till tryggande av erforderlig tillgång på bättre matpotatis, böra beaktas att en import eller redan möjlighet till import av potatis kan stimulera till ökad framställning och försäljning av fullgod inhemsk konsumtionsvara. Vidare synes det utredningen ofrånkomligt att, oavsett vad slags kvalitetsfrämjande åtgärder som i övrigt vidtages, söka åvägbringa en viss kvalitetsstandardisering. En enhetlig kvalitetsgradering skulle nämligen väsentligt stärka konsumentens förutsättningar att i handeln hävda sina kvalitetskrav. En allmänt genomförd enhetlig kvalitetsgradering utgör också den nödvändiga förutsättningen för uppkomsten av en efter kvalitet differentierad prisbildning av beskaffenhet att kunna verksamt stimulera till ökad framställning av förstklassig vara.

Intensifierad och vederhäftig upplysning bör enligt utredningen ingå som komplement i strävandena att förbättra matpotatiskvaliteten. Upplysningen bör i första hand taga sikte på att stärka konsumenternas kvalitetsmedvetande och grundlägga en fast efterfrågan så inriktad att den skänker erforderligt stöd åt en ansvarsmedveten produktion av förstklassig vara. Vidare bör den även i fortsättningen inriktas på betingelserna inom odlings- och handelsleden för framställning av bättre potatis.

Härefter övergår utredningen till närmare behandling av olika metoder som ansetts kunna ifrågakomma som medel att nå de uppställda målen. Där-

vid konstateras till en början att importens omfattning i första hand bestämmas av den statliga jordbruksregleringens utformning. I lägen när import medges blir den dock, förutom av prisförhållandena och tillgången på svensk resp. utländsk potatis, i hög grad beroende av om den inhemska varan är konkurrenskraftig med avseende på kvaliteten. Ehuru import av högklassig matpotatis av allt att döma stimulerar intresset för framställning och försäljning av fullgod svensk vara, torde enligt utredningen enbart ett frisläppande av importen knappast undanröja förutsättningarna för handel med matpotatis av icke godtagbar kvalitet. Med hänsyn härtill och enär huvuddelen av marknadsbehovet förutsättes även framgent skola täckas med inhemsk potatis, har utredningen icke velat rekommendera en fri import som centralt medel att sanera potatismarknaden. Den förordar dock att importen av matpotatis icke försvåras mer än som bedömes vara nödvändigt för att trygga avsättningen och en skälig prissättning för *fullgod* svensk potatis.

Härefter beröres frågan huruvida en auktorisation av partihandeln kunde tänkas få kvalitetsfrämjande effekt. Utredningen påpekar i detta sammanhang att det vid flera tillfällen och från olika håll har gjorts gällande att statlig auktorisation skulle väsentligt underlätta för den reguljära partihandeln att genomföra en rationellt ordnad och kvalitetsfrämjande uppläggning av dess verksamhet. Utredningen antager att förespråkarna för ett auktorisationsförfarande utgår ifrån, att auktorisationen skulle begränsas till vederhäftiga och ansvarskännande företag med nöjaktig varukännedom och att dessa företag under skyddet av auktorisationen borde få möjlighet att bedriva sin verksamhet på ett sätt, som skulle skapa förutsättningar för en allmän höjning av den saluförda matpotatisens kvalitet.

Utredningen finner visserligen icke uteslutet att ett auktorisationsförfarande kunde leda till bättre ordning och reda i handeln än f. n. Det skulle därigenom bli till visst gagn för såväl konsumenterna som producenterna. Å andra sidan innebure ett auktorisationsförfarande bl. a. ett principiellt avsteg från näringsfriheten. Dessutom anser utredningen det ej uteslutet att fråga skulle kunna uppkomma om ekonomisk ersättning från staten till nuvarande partihandlare, som icke auktoriserades. Av dessa och andra i betänkandet redovisade skäl har utredningen icke velat förorda auktorisationsmetoden som medel att förbättra matpotatisens kvalitet.

I stället förordas en begränsad författningsreglering dels innefattande förbud mot saluförande av matpotatis av underhållig beskaffenhet, dels med direkt ändamål att skapa förutsättningar för ökad marknadstillförsel av förstklassig vara, närmare bestämt någon form av marknadsskydd för dylik vara.

En författningsreglering sådan som den här skisserade kan uppenbarligen icke genomföras utan att man samtidigt sörjer för en betryggande kontroll av bestämmelsernas efterlevnad, påpekar utredningen. I detta hänseende har man att överväga, huruvida sådan kontroll kan anförtros redan existerande organ eller om en för ändamålet särskilt organiserad kontroll måste

etableras. Med sistnämnda fråga sammanhänger i viss mån spørsmålet om en reglering av här antytt slag bör inarbetas i gällande livsmedelslagstiftning eller nedläggas i särskild författning.

Det kan, anser utredningen, i förstone synas ligga nära till hands, att en reglering åsyftande att bereda allmänheten trygghet för en godtagbar beskaffenhet av en livsmedelsvara upptoges i 1951 års livsmedelsstadga och att kontrollen därvid anförtroddes de organ som enligt stadgan redan har att öva tillsyn över bl. a. beskaffenheten av saluförda livsmedel. En sådan lösning finner utredningen likväl av flera skäl mindre lämplig. Det viktigaste av dessa skäl är just kontrollens handhavande. Kontrollen enligt livsmedelsstadgan utövas lokalt av hälsovårdsnämnderna under överinseende av länsstyrelserna. I högsta instans ankommer tillsynen över stadgans efterlevnad på medicinal- och veterinärstyrelserna samt — i visst fall — statens jordbruksnämnd. Statens institut för folkhälsan utgör centralt undersökningsorgan för livsmedelskontrollen. Intet av dessa organ förfogar över den speciella sakkunskap som erfordras vid kvalitetsbedömning av matpotatis. Därest bestämmelser om den ifrågasatta regleringen upptoges i livsmedelsstadgan, skulle det fördenskull bli nödvändigt att antingen komplettera berörda organ med sådan sakkunskap eller att inom stadgans ram inrätta en särskild kontrollapparat enbart för matpotatis. Det förstnämnda alternativet förutsättes icke vara vare sig praktiskt eller ekonomiskt genomförbart. Enligt det senare alternativet isoleras regleringen i själva verket från den allmänna livsmedelskontrollen. I betraktande härav och med hänsyn tillika till den särskilda karaktären av den reglering, varom här är fråga, samt dess delvis vid sidan om den allmänna målsättningen för livsmedelsstadgan liggande syfte har utredningen ansett sig böra lämna ur räkningen tanken på en lösning inom stadgans ram. Det har ej heller bedömts vara möjligt att genomföra regleringen i anslutning till annan redan gällande författning.

Av här anförda orsaker har utredningen funnit sig böra förorda att erforderliga bestämmelser upptages i en från den allmänna livsmedelslagstiftningen fristående författning. Utredningen framhåller, att en av de fördelar som härmed erbjudes är att regleringen i organisatoriskt hänseende till stor del kan byggas på redan förefintliga organ med högt kvalificerad sakkunskap och väl utvecklade tekniska resurser för kontroll och bedömning av matpotatis, nämligen statens centrala frökontrollanstalt och den statsunderstödda SMAK-organisationen, vilka båda står under lantbruksstyrelsens överinseende. Vidare erhålles bättre möjligheter till en fortlöpande anpassning av regleringen till de växlande marknadsförhållandena än som eljest skulle stå till buds.

Utredningens förslag och rekommendationer, m. m.

Som nämnts anser matpotatisutredningen att med en författningsreglering på förevarande område bör fullföljas det dubbla syftet att dels utestänga den underhaltiga varan från marknaden, dels bereda marknadsskydd åt den förstklassiga varan.

Eftersom behovet av en reglering av här angiven art hänför sig till den råa vara som konsumenten köper för egen tillredning, anses regleringen böra gälla endast sådan potatis som är avsedd att komma till användning såsom livsmedel utan föregående fabriksmässig eller därmed jämförlig beredning.

Utestängandet av underhaltig vara från matpotatismarknaden bör enligt utredningen ske genom att — efter förebild i livsmedelsstadgan — förbud stadgas mot yrkesmässigt saluförande av sådan vara såsom matpotatis. Det påpekas att den därvid erforderliga avgränsningen mellan matpotatis och annan potatis nödvändigt måste göras under samtidigt hänsynstagande till konsumenternas rimliga krav och möjligheterna att frambringa erforderliga kvantiteter potatis av föreskriven kvalitet. Även möjligheterna att anordna tillräckligt effektiv kontroll av föreskrifternas efterlevnad måste beaktas i sammanhanget, framhålles det.

Förslaget innebär, att i en central bestämmelse anges de allmänna fordringar som finnes böra under alla förhållanden ställas på saluförd matpotatis och att inom den ram som därigenom uppdrages närmare preciserade klassificeringsnormer utfärdas i form av särskilda tillämpningsföreskrifter.

Utredningen framhåller att de kvalitetsföreskrifter, varom här är fråga, givetvis icke hänför sig enbart eller i första hand till näringsfysiologiska och i trängre mening hygieniska krav på beskaffenheten av potatis såsom livsmedel. Härom gäller redan de allmänna bestämmelserna i livsmedelsstadgan. Vad som avses är fastmera kvalitetsfordringarna på en från allmän synpunkt *godtagbar saluvara*. En allmän föreskrift innebärande bl. a. att saluförd matpotatis ej får vara i särskilt angivna avseenden så bristfällig att potatisens värde såsom livsmedel måste anses avsevärt nedsatt skulle enligt utredningen sannolikt bilda en tillräckligt fast grundval för utformningen av de tillämpningsbestämmelser beträffande kvaliteten som skulle erfordras vid regleringens praktiska tillämpning. Tillämpningsbestämmelserna föreslås skola bl. a. innefatta tydligt angivande av högsta tillåtna antal felenheter och principerna för beräkningen av sådana enheter samt vissa krav på sorten. De sistnämnda förutsättes skola anges i en särskild sortförteckning. Utredningen anser att lantbruksstyrelsen såsom den på området högsta sakkunniga instansen bör anförtros att utfärda tillämpningsföreskrifterna.

Potatis som icke fyller de föreskrivna fordringarna skall över huvud taget icke få saluföras såsom matpotatis. Enligt utredningen bör detta i prin-

cip gälla all handel med matpotatis, således icke blott vid överlåtelse till konsument utan även vid överlåtelse från odlare till handelsled och mellan handelsled samt oavsett om överlåtelsen sker i parti eller annorledes. Endast genom kvalitetsföreskrifternas tillämpning också i produktions- och de tidigare distributionsleden anses nämligen betryggande säkerhet vinnas för att underhållig vara icke når fram till konsumenterna. Härpå vilar också möjligheten att anordna tillräckligt effektiv kontroll. Kontrollen måste nämligen av praktiska skäl i främsta rummet anknytas till sorterings-, förpacknings- och de tidigare distributionsleden. I sammanhanget framhålles, att en begränsning av kvalitetsbestämmelsernas tillämplighet så att de komme att avse endast salubjudande till konsument skulle kunna medföra att detaljhandeln i stor utsträckning ställdes skyddslös mellan sina leverantörer och kunder.

En del av de brister i kvalitetshänseende som under sista delen av försäljningssäsongen framträder på föregående höst skördad, mogen potatis är av sådan natur att potatisens kvalitet till följd därav ej kan bedömas efter samma normer som tidigare under säsongen. För att komma till rätta med ifrågavarande företeelse föreslår utredningen efter visst övervägande att tillämpningen av bestämmelserna om en lägsta kvalitet skall suspenderas under perioden från den 15 juni till den 1 oktober. Utredningen erinrar om att vid denna tid på året potatisen av fjolårets skörd har att konkurrera med färskpotatis av det nya årets skörd.

De föreslagna kvalitetsbestämmelserna, som ju avser att säkerställa saluförande av en bl. a. genom omsorgsfull sortering frambragt konsumentvara av godtagbar kvalitet, kan givetvis icke tillämpas redan på den till sorteringen ingående råvaran. Undantag måste således stadgas beträffande sorteringsråvaran. Utredningen konstaterar att det givetvis skulle vara enklast om i författningen kunde införas generellt undantag för överlåtelse av sorteringsråvara. Det har dock ansetts nödvändigt att begränsa undantaget på så sätt att inskränkningen däri visserligen ej blir till hinder för överlåtelse av sorteringsråvara enligt hävdvunna former men att densamma å andra sidan bildar viss garanti för att undantaget ej skall missbrukas för kringgående av kvalitetsbestämmelserna. Utredningen har funnit att dessa syften bäst kan uppnås genom att undantaget inskränkes till att gälla endast överlåtelse av kvantiteter överstigande 1 000 kg.

Färskpotatis är visserligen i och för sig att hänföra till matpotatis i här angiven mening. Den är likväl av speciell karaktär och kan i kvalitetshänseende icke bedömas efter samma normer som vanlig matpotatis. Klagomål av den natur som brukar anföras mot kvaliteten på annan matpotatis förekommer sällan beträffande färskpotatis. I handeln och även i tulltaxan räknas färskpotatisen såsom ett särskilt varuslag. Utredningen har icke funnit anledning att i förevarande sammanhang ingå på behovet att underkasta färskpotatisen annan kontroll än som enligt livsmedelsstadgan äger rum beträffande livsmedel i allmänhet utan förutsätter att den skall undantagas från kvalitetsbestämmelsernas tillämpning. Det bör enligt utred-

ningen ankomma på lantbruksstyrelsen att meddela föreskrifter, vari anges vad som skall förstås med färskpotatis.

Utredningen hävdar att det för genomförande av effektiv tillsyn över kvalitetsföreskrifternas efterlevnad och fastställande i enskilda fall av ansvaret för varans kvalitet torde erfordras att vid saluförande av matpotatis i färdigställd förpackning på denna städse anges förpackarens namn och hemort ävensom förpackningstid. Har förpackningen färdigställts utom riket skall uppgift meddelas jämväl beträffande importörens namn och hemort. Förpackningstiden förutsättes skola få anges med kodbeteckning. Vidare anses förpackningen böra märkas med uppgift om potatisens sort. Utredningen framhåller att vid sidan härav skall givetvis märkningsreglerna i livsmedelsstadgan iakttagas i tillämpliga delar.

Tillsynen föreslås skola ankomma på lantbruksstyrelsen. Det är emellertid givet att styrelsen icke kan direkt utöva den erforderliga kontrollen ute på marknaden. Utredningen förutsätter att styrelsen för att lösa uppgiften skall anlita den sakkunniga personal och de resurser i övrigt, varöver statens centrala frökontrollanstalt och SMAK redan nu förfogar. Där-est genom avtal med SMAK dess resurser kan utnyttjas för analys av prov som tas för kontroll av de allmänna kvalitetsbestämmelsernas efterlevnad, torde icke för analysverksamhetens vidkommande några nya institutioner behöva tillskapas eller eljest några mera betydande organisatoriska åtgärder vara påkallade, framhåller utredningen. Denna har under hand från styrelsen för SMAK inhämtat att från organisationens sida hinder icke möter mot ett dylikt arrangemang. Med den fastare anknytning av SMAK till det allmännas verksamhet på området som utredningen i ett senare sammanhang föreslår har en sådan anordning tett sig välmotiverad också ur andra synpunkter än rent organisatoriska.

Enligt förslaget torde såsom tillsyningsmän i stor utsträckning kunna anlitas tjänstemän vid hushållningssällskapen. Bland dessa är redan nu många utbildade för verksamhet av nyss angivet slag. Utredningen räknar med att kontrollverksamheten skall kunna i huvudsak handhas såsom ett särskilt uppdrag vid sidan av vederbörande befattningshavares ordinarie tjänst hos sällskapen. Tillsyningsmännen förutsättes skola förordnas av lantbruksstyrelsen och i sin verksamhet vara direkt underställda styrelsen. Utredningen anser att uppdraget med hänsyn till dess karaktär måste vara förenat med tjänsteansvar. Hushållningssällskapens förbund säges ha under hand förklarat sig berett att medverka till en lösning av frågan om rekrytering av tillsyningsmän enligt här skisserade riktlinjer. Ersättning för tillsyningsmännens medverkan vid övervakningen föreslås skola utgå enligt regler, om vilka överenskommelse träffas mellan lantbruksstyrelsen och hushållningssällskapen. Utredningen anser sig ej ha anledning att gå närmare in på sistnämnda spörsmål.

Äsidoställande av kvalitetsbestämmelserna — d. v. s. i allmänhet saluförande av underhållig vara — och överträdelse av märkningsföreskrifterna föreslås skola medföra straff i form av dagsböter. Vidare föreslås att envar

som fälles till ansvar för överträdelse av kvalitetsbestämmelserna skall vara skyldig att återgälda från det allmänna uppbyren ersättning för prov, som ligger till grund för sakfällandet, ävensom att ersätta kostnaden för undersökning av provet.

Med hänsyn till att bedömningen av bevisvärdet av prov och analysresultat mången gång kan vara förenat med svårigheter anser utredningen att åtalsrätten, såvitt avser åsidosättande av kvalitetsföreskrifterna, bör göras beroende av framställning eller medgivande från den högsta sakkunniga instansen, d. v. s. lantbruksstyrelsen.

Vad beträffar *marknadsskyddet åt högklassig matpotatis* anför utredningen bl. a. att de förordade bestämmelserna för åstadkommande av ökad tillgång på dylik matpotatis har till syfte att stödja den förstklassiga varan i konkurrensen med vara av mera ordinär beskaffenhet. Utredningen fäster uppmärksamheten på att författningsstadgat marknadsskydd i sådant syfte redan finnes anordnat beträffande vissa slags livsmedel, bl. a. mejeriprodukter och ägg. I fråga om inhemskt smör gäller sålunda enligt 45 § livsmedelsstadgan att saluhållande får ske under benämning som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet endast om smöret är s. k. runmärkt mejerismör, vilket är benämningen på den högsta av 3 föreskrivna kvalitetsklasser. Bestämmelser om villkor för begagnande av runmärket meddelas av statens jordbruksnämnd och innefattar bl. a. föreskrift om särskild kvalitetskontroll. Denna kontroll handhas av Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg enligt av statens jordbruksnämnd fastställt reglemente.

Vad sålunda gäller beträffande smör synes utredningen kunna tjäna såsom förebild vid utformningen av marknadsskyddet för den förstklassiga potatisen. En motsvarighet till kontrollanstalten föreligger redan i det statsunderstödda kontrollorganet SMAK, vars reglemente, som redan nämnts, fastställts av lantbruksstyrelsen. Utredningen erinrar om att SMAK står under överinseende av lantbruksstyrelsen, som dessutom tillsätter ledamöterna i kontrollorganets styrelse, samt att för den gren av SMAK:s kontrollverksamhet som kallas stickprovskontrollen finnes inregistrerat ett varumärke (SMAK-märket), vilket torde kunna anses jämfällbart med runmärket. För SMAK-märkets användning gäller sålunda regler liknande dem som meddelats beträffande runmärket. De innebär bl. a. att märket må begagnas endast för potatis som är underkastad SMAK:s stickprovskontroll och som fyller vissa av lantbruksstyrelsen fastställda förhållandevis stränga krav i kvalitetshänseende. Vidare erinras om att denna kontroll står öppen för envar som besitter erforderlig sakkunskap och som innehar lämplig utrustning samt även i övrigt befinnes vara lämplig att delta i densamma. Deltagarna måste förbinda sig att noga iakttaga alla om kontrollen utfärdade bestämmelser.

På liknande sätt som skett i fråga om smör synes det utredningen kunna stadgas, att matpotatis må saluhållas under benämning som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet, endast om rätt föreligger

att för potatisen använda SMAK-märket enligt därom av lantbruksstyrelsen meddelade föreskrifter. Åsidosättande av den i författningen intagna grundläggande regeln föreslås skola beläggas med straff i form av dagsböter.

Lantbruksstyrelsen förutsättes liksom f. n. skola äga det omedelbara överinseendet över SMAK:s verksamhet. Vidare skall kontrollorganets beslut, såsom hittills, kunna överklagas hos lantbruksstyrelsen. Överklagande tänker sig utredningen kunna ifrågakomma särskilt vid fall av vägran av tillträde till kontrollen eller uteslutning. Lantbruksstyrelsens övervakande verksamhet anses emellertid icke böra stanna vid prövning av överklagande beslut utan bör därjämte innebära kontinuerlig uppsikt över kontrollens handhavande. Angeläget är bl. a. att styrelsen därvid med uppmärksamhet följer och vid behov genast ingriper mot sådana förhållanden i samband med kontrollen som skulle kunna leda till konkurrensbegränsning i någon form eller eljest innebära ensidigt tillgodoseende av visst gruppintresse.

Som torde framgå av det föregående avses att på lantbruksstyrelsen skall ankomma att fastställa fordringarna för de i allmänna handeln saluförda *kvalitetsklasserna*. Utredningen lämnar dock vissa rekommendationer beträffande dessa fordringar. Inledningsvis erinras därvid om att f. n. här i landet förekommer 3 preciserade matpotatiskvaliteter, nämligen SMAK-extra prima och -prima samt Lantbruksförbundets ordinär, för vilka fordringarna hänför sig till förekomsten av kokningsfel och »övriga fel» samt till sorten. Vidare erinras om att föreskrifterna beträffande de båda högre klasserna, extra prima och prima, f. n. fastställs av lantbruksstyrelsen på förslag av SMAK, under det att Sveriges lantbruksförbund utfärdar föreskrifterna beträffande klass ordinär.

I betraktande av det förhandenvarande kvalitetsläget anser utredningen att mycket säkerligen skulle vara vunnet redan om klart undermålig potatis kunde undanskaffas från marknaden. Å andra sidan framhålles att det med hänsyn till möjligheterna att täcka marknadsbehovet sannolikt vore vanskligt att åtminstone i ett första skede ställa minimifordringarna högre än de krav som nu gäller i fråga om klass ordinär. Syftet med den sortförteckning som lantbruksstyrelsen förutsättes skola utfärda synes närmast vara att från matpotatismarknaden successivt utesluta sorter som uppenbart ej lämpar sig för konsumtion.

Fordringarna redan på den lägre av SMAK:s kvalitetsklasser beräknas bli betydligt strängare än de allmänna kvalitetskraven. De får emellertid, framhåller utredningen, å andra sidan ej ställas så högt att de blir till hinder för önskvärt deltagande i kontrollen. Det är nämligen av stor vikt att sådana kvantiteter SMAK-märkt potatis kommer ut i marknaden att konsumenterna mera allmänt får beröring därmed. I fråga om SMAK:s högre kvalitetsklass, vilken förutsättes bli tämligen exklusiv, torde enligt utredningen kvalitetskraven kunna fixeras utan samma grad av hänsyn till tillförseln. Såvitt utredningen kunnat finna motsvarar SMAK:s nu gällande kvalitetsbestämmelser på det hela taget väl här angivna fordringar. Utredningen förordar

därför att SMAK:s bestämmelser åtminstone till en början infogas i det nya marknadsregleringssystemet utan större ändringar.

I begynnelsekedet skulle enligt vad sålunda anförts fordringarna på de i allmänna handeln saluförda kvalitetsklasserna bli följande.

	Antal kokningsfel, högst	Antal övriga fel, högst	Summa felenheter, högst
Högsta klassen (SMAK-extra prima).....	3	5	—
Mellanklassen (SMAK-prima)	6	10	—
Lägsta klassen (matpotatis av minimikvalitet).....	9	18	23

Utredningen förutsätter att, liksom f. n., endast sorter upptagna i Svensk sortlista såsom höst- och vinterpotatis kommer att godtagas för klassificering enligt SMAK:s regler. Vidare förutsättes att kvalitetsfordringarna, efter hand som förhållandena det medger, skall kunna skärpas. Skärpningen anses böra ske successivt och under hänsynstagande till regleringens ändamål.

Fordringarna på de högre kvalitetsklasserna torde enligt utredningen ej böra sänkas i lägen när det tillfälligt är svårt att tillgodose marknadsbehovet av sådan vara. Det blir nämligen av stor vikt att konsumenterna får förtroende för den SMAK-märkta potatisens kvalitet. Däremot måste man kanske räkna med att av försörjningsskäl kraven på den lägsta klassen i undantagsfall skall kunna sänkas.

Utredningen förutsätter i fråga om *den allmänna kvalitetskontrollen* att tillsynsverksamheten huvudsakligen skall bygga på stickprovskontroll med viss koncentration till partihandels- och förpackningsleden men framhåller samtidigt att betydelsen av kontroll i detaljhandeln fördenskull ej får förbises. För att skapa garanti för att prover, som kan komma att föranleda beivrande, blir allsidigt bedömda bör enligt utredningens mening i allmänhet uttagas 2 prover, varav det ena i förseglat skick kvarlämnas i innehavarens vård och det andra medtages av provtagaren för analys. Förekommer vid analysen icke anledning till anmärkning mot kvaliteten skall den, hos vilken provtagningen skett, äga förfoga över det kvarlämnade provet. I motsatt fall skall på begäran också sistnämnda prov tillhandahållas för analys. Utredningen räknar med att i fall där dubbelprov tages analys av det första provet i stor utsträckning kommer att verkställas av tillsyningsmännen eller, enligt avtal, vid SMAK:s laboratorier. Analys av det andra provet, där sådan påkallas, anses böra ske hos statens centrala frökontrollanstalt.

Vissa allmänna bestämmelser rörande kvalitetsundersökningarna bör enligt förslaget ingå i den grundläggande författningen. Samtidigt skall lantbruksstyrelsen anförtros uppdraget att i form av anvisningar meddela närmare föreskrifter angående förfarandet vid provtagning och analys. Utredningen anser att styrelsen med sin mångåriga erfarenhet från matpotatiskontrollens område och från annan snarlik kontrollverksamhet utan större

svårighet bör kunna dra upp riktlinjerna för provtagnings- och analysarbetet på sätt, som möjliggör ett tillgodoseende av de krav på analysresultatens tillförlitlighet, som kan komma att ställas vid judiciell prövning i mål om ansvar för överträdelse, som här avses.

Vad därefter angår *organisationsfrågorna* framhåller utredningen bl. a. att den föreslagna regleringen icke påkallar några mera betydande nydaningar i organisatoriskt avseende. Lantbruksstyrelsens föreslagna befattning med författningsfrågor och andra ärenden som föranledes av regleringen nödvändiggör icke några föreskrifter utöver dem som redan finnes meddelade i styrelsens instruktion beträffande handläggning och avgörande av ärenden i allmänhet.

Med regleringen sammanhängande ärenden torde, enligt utredningens uppfattning, inom lantbruksstyrelsen komma att beredas å lantbruksbyrån, där f. ö. även den omedelbara ledningen av tillsynsverksamheten förutsättes skola utövas. Beslutanderätten i frågor, som berör den löpande tillsynen, anser utredningen kunna delegeras till vederbörande byråchef. För att lantbruksstyrelsen skall bli i tillfälle att med erforderlig uppmärksamhet följa utvecklingen på marknaden och på ändamålsenligt sätt lämpa tillsynsverksamheten därefter, anses det vidare vara nödvändigt att rapporter om tagna prover och om utfallet av verkställda undersökningar regelmässigt insändes till styrelsen från besiktningsmän och laboratorier. Dessa rapporter bör registreras hos styrelsen. Styrelsen bör även föra register över utdömda straff för överträdelser av kvalitets- och märkningsbestämmelserna. De nya uppgifterna har beräknats påkalla inrättande av ytterligare 1 amanuens- och 1 biträdestjänst å lantbruksbyrån.

Den delvis nya ställning SMAK föreslås skola äga anses nödvändiggöra vissa jämkningar i kontrollorganets nuvarande organisation. Bl. a. förordas en justering beträffande sammansättningen av SMAK:s styrelse. Enligt gällande reglemente består SMAK:s styrelse av 12 ledamöter och lika många suppleanter, vilka utses av lantbruksstyrelsen. Lantbruksstyrelsen utser vidare en av ledamöterna att vara ordförande. Styrelsen väljer inom sig vice ordförande.

Av följande tablå framgår SMAK-styrelsens nuvarande och av utredningen planerade framtida sammansättning.

	Nuvarande antal	Planerat antal	Ändring
Ordförande.....	1 ¹	1 ²	—
<i>Övriga ledamöter, utsedda efter förslag av nedan angivna organisationer, etc.:</i>			
Sveriges lantbruksförbund	1)		
Riksförbundet Landsbygdens folk.....	1/)	1	— 1
Sveriges potatisodlares riksförbund	2	2	
ICA-förbundet	1	1	
Kooperativa förbundet	1	1	
Sveriges grossistförbund	—	1	+ 1
Sveriges köpmannaförbund	1	1	
Svenska lantmännens riksförbund.....	1	1	
Husmodersorganisationer	1 ³	2 ⁴	+ 1
Allmänna upphandlingsorgan	—	1 ⁴	+ 1
Statens centrala frökontrollanstalt.....	1	1	
Hushållningssällskapens förbund	2	1	— 1
Samarbetskommittén för potatisförsöksverksamheten	—	1	+ 1
Summa »övriga ledamöter»	12	14	+ 2

Utredningen utgår ifrån att lantbruksstyrelsen liksom hittills skall utse ordförande och övriga ledamöter i SMAK:s styrelse. Vad beträffar valet av ordförande avses, som tablån utvisar, att lantbruksstyrelsen skall äga frihet att gå utanför kretsen av de ledamöter som utsetts på förslag av olika intressentorganisationer o. dyl. Vice ordförande skall enligt förslaget alljämt kunna utses av SMAK:s styrelse inom sig. Utredningen förutser att, om en av styrelsens ledamöter utses till ordförande, vice ordföranden väljes ur annan intressentgrupp än den ordföranden tillhör. För samtliga ledamöter anses suppleanter böra utses i samma ordning som vid tillsättning av ledamöterna.

Kostnaderna för den särskilda kontrollen av SMAK-märkt eller för SMAK-märkning avsedd matpotatis förutsättes liksom f. n. skola täckas med avgiftsmedel som inflyter från deltagarna i kontrollen.

Den allmänna kvalitetskontrollen beräknas komma att omfatta dels fullständig eller partiell analys av 20-kilogramsprover, dels undersökning av mindre prover, tagna hos detaljhandeln. Antalet analyserade 20-kilogramsprover anser utredningen böra kunna begränsas till 3 000 å 4 000 om året. Omfattningen av den förenklade detaljhandelskontrollen blir självfallet i hög grad beroende av de former, under vilka en dylik kontroll kan komma att bedrivas. Man har emellertid räknat med att sådan kontroll skall utföras vid betydligt fler företag än kontroll i form av analys av 20-kilogramsprover. Enligt verkställda överslagsberäkningar skulle kostnaderna

¹ Utsedd inom kretsen av »övriga ledamöter».

² Utsedd inom eller utom kretsen av »övriga ledamöter».

³ F. n. Sveriges husmodersföreningars riksförbund gemensamt med Kooperativa kvinnogillesförbundet.

⁴ Lantbruksstyrelsen förutsättes skola nominera förslagsställare.

för den offentliga övervakningen av marknadsregleringen, vid här antydd kontrollintensitet, till en början komma att uppgå till ca 250 000 kr. per år för att så småningom sjunka allt eftersom SMAK-märkning, såsom utredningen förutsätter, blir vanligare. I angivna belopp inkluderas kostnaden för den redan nämnda förstärkningen av lantbruksstyrelsens personal.

Utredningen, som dock understryker angelägenheten av att kontrollen blir effektiv, framhåller att största möjliga återhållsamhet har iakttagits vid beräkningen av kontrollintensiteten och att den angivna kostnaden därför måste betraktas som en minimikostnad. Utslagen på all saluförd potatis motsvarar den beräknade kontrollkostnaden ca 0,1 öre per kg.

Vid bedömning av kostnadens skälighet bör enligt utredningen beaktas att den föreslagna regleringen, om den får åsyftad effekt, kommer att medföra minskad kassation av potatis i hushållen, med stor sannolikhet motsvarande ett värde betydligt överstigande 1 000 000 kr. per år. Till ytterligare belysning av den ekonomiska betydelsen av minskad kassation vid potatisberedning återopas resultat ur en av skolöverstyrelsen i samarbete med Svenska stadsförbundet och statens institut för konsumentfrågor verkställd rationaliseringsundersökning vid skolmåltidsverksamheten. Enligt denna skulle en minskning av skalningsförlusterna från 30 till 20 procent vid beredning av potatis för skolmåltider innebära en besparing vid landets skolmåltider av storleksordningen 1 600 000 kr. per år.

Utredningen förutsätter att kontrollorganet SMAK även framgent skall komma i åtnjutande av statsunderstöd. Hittills har statsbidraget utgjort 15 000 kr. per år. Den av utredningens förslag föranledda utvidgningen av kontrollorganets verksamhet kommer emellertid att kräva en upprustning av dess laboratorieresurser o. dyl. Utredningen föreslår att SMAK för detta ändamål tilldelas ett särskilt bidrag i form av ett engångsanslag å 50 000 kr.

Olika utvägar att finansiera den allmänna kvalitetskontrollen genom uttagande av kontrollavgifter har prövats av utredningen. Denna har emellertid icke kunnat finna någon samtidigt enkel och effektiv metod för ändamålet. Inom utredningen har vidare övervägts, huruvida icke ifrågavarande kostnader skulle kunna bestridas av medel som inflyter i form av införselavgifter för potatis. Eftersom en dylik anordning skulle förutsätta ändring av den av 1956 års riksdag godkända principen för användning av de nämnda införselavgiftsmedlen har utredningen avstått från att framlägga förslag härom. Utredningen har i stället stannat för att föreslå att kostnaderna för den allmänna kvalitetskontrollen skall bestridas av statsmedel. Med hänsyn till att den föreslagna marknadsregleringen torde komma att påverka producentpriserna på matpotatis förordar utredningen vidare att de statliga bidragen till dels täckande av kostnaderna för den allmänna kvalitetskontrollen, dels upprustning av SMAK:s laboratorieresurser inräknas i det å riksdagen under nionde huvudtiteln upptagna reservationsanslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

I en till utredningsförslaget fogad reservation av herr *Nergelius*, i vilken reservation utredningens expert herr *Rosenqvist* förklarar sig vilja instäm-

ma, uttalar reservanten att han icke kunnat ansluta sig till förslaget att lagstiftningsvägen lösa de problem, som sammanhänger med förbättrandet av den svenska matpotatisens kvalitet. Han anför att såväl odlare som handel under de senaste åren bedrivit ett intensivt arbete i syfte att åstadkomma en dylik kvalitetsförbättring. De insatser som här gjorts, har enligt reservanten varit så omfattande och framgångsrika att alla skäl talar för ytterligare och snara resultat. Denna utveckling skulle emellertid snarare fördröjas än påskyndas av en lagstiftning som den föreslagna, och dessutom skulle, såvitt kan bedömas, stora problem komma att uppstå vid tillämpningen av en lag av angiven innebörd, anser reservanten.

I ett gemensamt särskilt yttrande anför herrar *Lindskog* och *Larsson* bl. a. att de — trots de enligt deras uppfattning otvivelaktigt uppkommande olägenheterna för handeln med matpotatis och med hänsyn till att man vid det nuvarande prissättningssystemet för jordbruksprodukter icke kan räkna med en under alla förhållanden fri import — har velat medverka till de av utredningen föreslagna åtgärderna. De förklarar sig ha övertygats om nödvändigheten av att verkliga krafttag tages för att åt de svenska konsumenterna bestående förbättra matpotatiskvaliteten, men anser dock att den föreslagna förordningen icke bör få längre giltighet än 5 år, varefter hela frågan om fortsatt reglering bör tagas under omprövning.

Yttrandena

Allmänna synpunkter

De myndigheter och organisationer som yttrat sig över matpotatisutredningens nu framlagda förslag delar praktiskt taget undantagslöst utredningens uppfattning om behovet av fortsatta ansträngningar att förbättra den saluförda matpotatisens kvalitet. De flesta tillstyrker även statligt ingripande i en eller annan form för att påskynda en utveckling i sådan riktning. Flertalet remissinstanser anser liksom utredningen att viss reglering av matpotatismarknaden på grundval av en fristående författning bör ifrågakomma. Åtskilliga instanser ställer sig dock mer eller mindre tveksamma eller helt avvisande till det av utredningens båda huvudförslag som innebär allmänt försäljningsförbud för potatis under viss kvalitet. Oreserverat avstyrkande av utredningens förslag om marknadsreglering föreligger endast i några få undantagsfall.

Genomförandet av en författningsreglering av matpotatismarknaden tillstyrkes praktiskt taget enhälligt av organisationer som kan anses föra odlarnas och konsumenternas talan, däribland Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk och husmodersorganisationerna, så ock av Kooperativa förbundet. Företrädarna för den enskilda grossist- och minuthandeln intar däremot en mera avvisande hållning, i de flesta fall helt negativ.

Statskontoret finner märkligt om icke en av förhållandena påkallad sarning av matpotatismarknaden skulle kunna åstadkommas av producent-

och handelsorganisationerna utan den föreslagna författningsregleringen på området. Ämbetsverket delar icke utredningens uppfattning att en fri import ej bör rekommenderas som centralt medel att sanera potatismarknaden. Enligt dess mening måste tvärtom vetskapen om att importhindren kan avlägsnas utgöra ett verksamt regulativ. Av bl. a. dessa skäl avstyrker statskontoret den av utredningen föreslagna författningsregleringen.

Riksräkenskapsverket anser tveksamt, huruvida en kostnadskrävande särskild marknadsreglering i enlighet med utredningens förslag är påkallad eller lämplig. På längre sikt lika goda resultat anser ämbetsverket kunna ernås genom att åtgärderna från statens sida begränsas till att avse tillskapandet av ett marknadsskydd för potatis av högre kvalitet. Bestämmelser härom samt de av utredningen föreslagna märkningsföreskrifterna skulle kunna införas i livsmedelsstadgan, anser verket.

Matpotatisutredningens förslag biträdes av *arméintendenturförvaltningen*.

Det tidigare problemet med att förse militär personal med godtagbar matpotatis anser *marinförvaltningen* numera vara löst på ett tillfredsställande sätt. Dess utlåtande har därför begränsats till ett konstaterande att de problemställningar som behandlats i delbetänkandet i stort sett icke föreligger vid utnyttjande av matpotatis i militär utspisning.

Liksom riksräkenskapsverket finner *flygförvaltningen* det tveksamt om lagstiftning skall tillgripas för att nå målet »bättre matpotatis». Det finns emellertid, framhåller förvaltningen, anledning förmoda att detaljhandeln och de enskilda hushållen under lång tid kommer att släpa efter i fråga om sakkunskap och åtminstone teoretiskt kan det därvid tänkas att, sedan storhushållen vid sina upphandlingar erhållit de högre kvaliteterna, de enskilda hushållen måste åtnöjas med de lägre. Förvaltningen ansluter sig därför till det särskilda yttrandet av herrar Lindskog och Larsson, vilket bl. a. innebär att lagstiftningen begränsas till 5 år, varefter hela frågan om fortsatt reglering tas under omprövning.

Medicinalstyrelsens avdelning för sinnessjukhusens ekonomiska förvaltning upplyser att — enligt av medicinalstyrelsen utfärdade bestämmelser — endast SMAK-kontrollerad potatis bör ifrågakomma vid leveranser till statens sinnessjukhus och såvitt möjligt uteslutande potatis av kvalitetsklass prima. Tillräckliga mängder av kvalitetskontrollerad potatis för att alltid möjliggöra avslut om leverans till sjukhusen av enbart viss klass finnes emellertid ännu ej i marknaden. Särskilt inom mindre odlingsdistrikt torde det förekomma att allmänna inrättningar av olika slag uppsuger så stora partier kvalitetsmärkt potatis att marknaden i övrigt i stort sett får nöja sig med en vara som icke ens uppfyller fordringarna för klass ordinär. Med utgångspunkt från nämnda erfarenheter av potatishandeln f. n. anser sig avdelningen böra tillstyrka utredningens förslag.

Utredningens förslag är enligt *statens institut för folkhälsan* välbetänkta och institutet finner de olika bestämmelserna i det framlagda författningsförslaget väl avvägda. På grund härav tillstyrker institutet förslaget. Även

skolöverstyrelsen menar att det framlagda förslaget är välbetänkt men finner det tveksamt om den föreslagna omfattande och dyrbara kontrollapparaten är erforderlig. Överstyrelsen tillstyrker med denna erinran bifall till förslaget.

Utredningens uppfattning att tillfredsställande förhållanden knappast kan avvägbringas på potatismarknaden utan att särskilda åtgärder företages från statsmakternas sida delas av *lantbruksstyrelsen*. Styrelsen tillstyrker därför utredningsförslaget i princip. Också *statens jordbruksnämnd* ansluter sig till huvuddragen i utredningens förslag.

Kommerskollegium erinrar om att sedan länge i vårt land har gällt den principen att rätten till näringsutövning skall vara fri och att statsmakterna icke skall ingripa mot de enskilda näringsutövarna med reglerande bestämmelser. Kollegium är dock ense med utredningen om att lämpliga åtgärder bör vidtagas i syfte att säkerställa tillgången på god matpotatis. Ämbetsverket finner utredningens undersökningar ge vid handen att — vid sidan av andra åtgärder — av staten utfärdade bestämmelser angående matpotatisens kvalitet är behövliga för att påskynda utvecklingen. Bestämmelserna bör lämnas i livsmedelsstadgan, anser kollegium. Emellertid synes det kollegium föga lämpligt att statsmakterna helt förbjuder försäljning av potatis såsom livsmedel, därest den väl icke uppfyller vissa fastställda villkor i fråga om kvalitet m. m. men dock ej är otjänlig som människoföda. I stället föreslås att såsom livsmedel saluförd matpotatis indelas i de 3 grupperna »prima» och »ordinär», i fråga om vilka potatisen skall uppfylla av lantbruksstyrelsen fastställda villkor, samt »övrig», varvid förpacknings- och märkningstvång skall föreligga endast beträffande gruppen »prima». Därest det skulle visa sig att det av kollegium sålunda förordade systemet — vid sidan av upplysningsverksamhet hos odlarna, fortsatt arbete inom SMAK samt lämpligt avvägd import för befrämjande av konkurrensen — icke skulle leda till målet bör strängare åtgärder övervägas, anser kollegium.

Kommerskollegium har inhämtat yttrande från samtliga *handelskammrar*. Följande av dessa avstyrker förslaget om författningsreglering av potatismarknaden, nämligen Östergötlands och Södermanlands handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län samt Väster- norrlands och Jämtlands läns handelskammare. Även Stockholms läns handelskammare avstyrker förslagets genomförande, i vart fall under en 5-årsperiod, under vilken andra åtgärder bör prövas i syfte att höja den svenska matpotatiskvaliteten. På motsvarande sätt finner Gotlands handelskammare att en statlig reglering av handeln med matpotatis bör ytterligare övervägas och icke tillgripas annat än om andra vägar till frågans lösning icke visar sig förefinnas. Också Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare avstyrker det framlagda förslaget, i varje fall så länge ej är fullt klarlagt att bättre matpotatis icke går att erhålla på frivillighetens väg. Smålands och Blekinge handelskammare vill ej motsätta sig att utredningens förslag genomföres försöksvis, under det att Västergötlands och Norra Hallands handelskammare kommit till slutsatsen att en lagstad-

gad reglering av matpotatismarknaden är den bästa lösningen trots att, enligt handelskammarens mening, i princip är önskvärt att undvika marknadsregleringar författningsvägen. Handelskammaren i Gävle tillstyrker den föreslagna författningsstadgade regleringen av potatismarknaden, men dess åsikt är i likhet med herrar Lindskogs och Larssons att förordningen ej bör ges längre giltighetstid än 5 år, varefter hela frågan om fortsatt reglering bör tagas under förnyad prövning. De 3 återstående handelskammarna avstyrker förslaget om »försäljningsförbud» men ställer sig positivare till åtgärder för skydd åt högre kvaliteter. Sålunda anför Skånes handelskammare bl. a. att därest legala åtgärder befinnas obetingat erforderliga, den statliga regleringen av matpotatishandeln borde kunna inskränkas till att skapa ett stöd för de kvalitetssträvanden, som uppbäres av SMAK-organisationen. Bestämmelsen om att matpotatis skall få saluhållas under benämning som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet endast om rätt föreligger att använda SMAK-märket skulle alltså bli den centrala. Enligt handelskammarens uppfattning borde denna bestämmelse därjämte för matpotatis i förpackat skick lämpligen kunna kompletteras med den av utredningen föreslagna obligatoriska märkningsregeln. Handelskammaren i Göteborg anför att en lagstiftning angående kvalitetsnormer i stort sett överensstämmande med den som angivits i förslaget borde kunna genomföras på sådant sätt att saluförande av potatis med angivna kvalitetsbeteckningar »prima» och »extra prima» bleve föremål för särskilda skydds- och kontrollbestämmelser. Rätten att använda dessa kvalitetsbeteckningar kunde anknytas till den redan existerande SMAK-kontrollen, anser handelskammaren, som också konstaterar att kriminalisering av överträdelse, d. v. s. oberättigat användande av beteckningarna och SMAK-märket, utan särskilda svårigheter bör kunna genomföras. Det må härutöver endast tilläggas att handelskammaren i Karlstad ur rent principiella synpunkter avstyrker utredningens föreliggande lagstiftningsförslag. Handelskammaren uttalar likväl att den statliga regleringen av matpotatishandeln i varje fall tills vidare borde kunna inskränkas till att skapa ett effektivt stöd åt de kvalitetssträvanden som den statsunderstödda SMAK-organisationen företräder.

Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor anmäler tvekan i fråga om lämpligheten att genom lagstiftning av föreslagen innebörd främja tillgången på fullgod matpotatis samt anser det önskvärt att andra metoder än en offentlig reglering mer ingående undersökes. Ämbetet erinrar om att 1953 års konkurrensbegränsningslag avser bl. a. att under vissa förutsättningar ge enskilda företagare skydd mot att deras näringsutövning försvåras eller hindras av enskilda konkurrensbegränsningar. Ämbetet ifrågasätter mot bakgrunden härav det berättigade i att för avsett syfte genomföra en statlig handelsreglering, som på ett avgörande sätt kommer att påverka enskilda företagens möjligheter att fortsätta sin näringsutövning. Man får enligt ämbetet ej heller bortse från att en reglering i överensstämmelse med utredningens förslag av partihandeln med matpotatis på längre

sikt kan ge underlag för uppkomsten av enskilda konkurrensbegränsningar med verkningar, som möjligen kan visa sig olämpliga ur allmän synpunkt.

Enligt ombudsmannaämbetets uppfattning talar sannolikheten för att efter genomförande av utredningens förslag partihandeln med matpotatis kommer att koncentreras till större företag, vilkas antal kommer att bli begränsat i förhållande till lämpliga avsättnings- och distributionsområden. Stordrift av här avsett slag kan dock medföra en ur samhällsekonomisk synpunkt förmånlig rationalisering.

Statens institut för konsumentfrågor ansluter sig i allt väsentligt till utredningens förslag. *Statens konsumentråd* tillstyrker förslaget om skydd för den högklassiga potatisen. Rådet hyser däremot vissa farhågor för att ett förbud för saluförande av matpotatis under en viss kvalitetsgräns kommer att verka kvalitetssänkande och är också betänksamt mot de praktiska möjligheterna att genomföra ett regleringsförfarande på detta område. Om det emellertid anses nödvändigt att en marknadsreglering av matpotatis enligt utredningens förslag genomföres, bör den enligt rådets mening vara tidsbegränsad.

Utredningens förslag beträffande en förordning angående förbud mot saluförande av matpotatis under en viss minimikvalitet tillstyrkes av *statens centrala frökontrollanstalt*. Vad gäller marknadsskyddet för de högre kvaliteterna anser anstalten visserligen att utredningsförslaget innebär ett kraftigt ingrepp i den fria handeln. Mot bakgrunden av att något slags ingripande under alla förhållanden är önskvärt samt att mycket av detaljutformningen överlämnas till lantbruksstyrelsen, som allt efter som erfarenhet vinnes kan anpassa tillämpningen efter förhållandena, motsätter sig dock anstalten ej att även denna del av förslaget genomföres.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök tillstyrker i princip de i betänkandet föreslagna åtgärderna för att åstadkomma bättre förhållanden inom potatishandeln. *Statens lantbruksförsöks försökskollegium*, varifrån yttrande i ärendet inhämtats, anser bl. a. att regleringen endast bör avse yrkesmässig överlåtelse till detaljhandel och till konsument och att sålunda ingen minimikvantitet fastställes för överlåtelse av sorteringsråvara från odlare till handelsföretag som regelbundet bedriver sorteringsverksamhet. Samtidigt har *lantbrukshögskolans lärarkollegium* uttalat att självsaneringen av marknaden går långsamt och att strävandena till bättre förhållanden är förtjänta att stödjas genom en begränsad författningsreglering. Lärarkollegiet delar på denna punkt den uppfattning som företrädes av utredningens majoritet.

Från *Svenska landstingsförbundets* sida hävdas att en författningsreglering i enlighet med utredningsförslaget icke är erforderlig när det gäller storkonsumenterna. Dessa har nämligen relativt goda förutsättningar att tillgodogöra sig fördelarna av den nuvarande kvalitetskontrollen i SMAK:s regi. Däremot bestrider förbundsstyrelsen ej utredningens uppfattning att de enskilda hushållens ställning skulle kunna motivera lagstiftning i ämnet. Förbundsstyrelsen ifrågasätter dock om man icke borde avvakta, huruvida

utvecklingen inom potatismarknaden genom olika åtgärder från såväl producent som konsumentorganisationer kan ges den önskvärda inriktningen utan lagstiftning. Utredningens undersökningar och uttalanden samt dess förslag till förordning i ämnet anser förbundsstyrelsen utgöra starka incitament till en frivillig intensifierad kvalitetsförbättrande verksamhet främst inom producent- och handelsleden.

Däremot tillstyrker *Hushållningssällskapens förbund* utredningens förslag om författningsreglering av matpotatismarknaden och har ej heller något att erinra mot den utformning därav som rekommenderas i delbetänkandet. Förbundet ifrågasätter dock om man icke för en så omfattande reglering, som det här är fråga om, inledningsvis bör göra denna mer begränsad än vad som föreslagits. Ikraftträdandet av bestämmelserna rörande marknadsskyddet åt den bättre varan torde enligt förbundet sålunda kräva något längre övergångstid än övrig del av regleringen. Mot innehållet i förbundsstyrelsens utlåtande har ledamoten herr Pålsson reserverat sig. Denne anser att det dels vore direkt olämpligt att pålägga hushållningssällskapens tjänstemän rent fiskaliska uppgifter av här ifrågavarande slag och dels att det här gäller uppgifter, som bättre kan lösas av producent- och konsumentorganisationerna i samverkan. Resultaten av de nu pågående frivilliga åtgärderna för förbättrandet av matpotatisens kvalitet synes jämväl bliva så positiva att genomförandet av en marknadsreglering av föreslagen natur borde tills vidare anstå, hävdar reservanten.

Beträffande inställningen hos *vissa hushållningssällskap*, varom förbundet har gjort sig underrättad, må följande anföras. Utredningens förslag tillstyrkes av Södermanlands läns, Kronobergs läns, Kalmar läns södra, Kristianstads läns, Malmöhus läns och Västernorrlands läns hushållningssällskap. Kalmar läns södra hushållningssällskap förordar dock en översyn av författningsbestämmelserna efter viss tid, förslagsvis 3 år. Kristianstads läns hushållningssällskap framhåller bl. a. att det är ytterst viktigt att utöver SMÅK-märkt potatis under inga förhållanden några andra kvalitetsmärkningar får förekomma. Det må vidare nämnas att Västernorrlands läns hushållningssällskap föreslår att minst 2 år skall förflyta mellan förordningens utfärdande och dess ikraftträdande. Skaraborgs läns hushållningssällskap intar en särställning, såtillvida att sällskapet visserligen menar att ett mera aktivt ingripande från det allmännas sida erfordras, men å andra sidan anser att starka betänkligheter kan anföras mot att en önskvärd sanering och rationalisering av matpotatisdistributionen åstadkommes på det sätt som utredningen föreslagit. Sällskapet förordar att förslaget omarbetas så att de tilltänkta bestämmelserna för matpotatisdistributionen inordnas i redan befintlig livsmedelslagstiftning, varvid den första och angelägnaste åtgärden bör vara att sanera marknadsförandet av den stora mängd matpotatis som nu är helt okontrollerad.

SMÅK biträder utredningsförslaget. Direktör Nergelius, ICA-förbundet, har mot styrelsens beslut anmält avvikande mening under hänvisning till sin till utredningens förslag fogade reservation. Agronom E. Jönsson, sta-

tens centrala frökontrollanstalt, har avgivit reservation som i allt väsentligt har anknytning till synpunkter som anföres i frökontrollanstaltens yttrande. Härjämte har särskilt yttrande avgivits av ombudsman J. Ericsson, Sveriges köpmannaförbund.

Eftersom verkställda undersökningar visar att betydande mängder potatis av undermålig beskaffenhet säljes som matpotatis, är det enligt *Varudeklarationsnämnden* synnerligen eftersträvansvärt att åtgärder vidtages som leder till kvalitetssanering. Nämnden, som ej går närmare in på de allmänna riktlinjerna i utredningens förslag, kan ej ansluta sig till tankegången att man kanske måste räkna med att av försörjningsskäl kraven på den lägsta klassen i undantagsfall skall kunna sänkas. I sådana fall bör frågan kunna lösas genom att antingen förordningen tillfälligt slopas eller kvalitetskraven tillgodoses genom potatisimport, anser nämnden. Däremot biträder nämnden utredningens uppfattning att fordringarna på de högre kvalitetsklasserna ej torde böra sänkas i lägen när det blir svårt att tillgodose marknadsbehovet med sådan vara.

Sveriges lantbruksförbund tillstyrker i princip utredningens förslag till reglering av matpotatishandeln, eftersom förslaget genomförande bör leda till en relativt snabb förbättring av matpotatismarknaden. Framförda betänkligheter mot författningsmässiga föreskrifter bör få vika, även om det kan förutses, att genomförandet i vissa fall kommer att medföra svårigheter för såväl odlarna som handeln, anser förbundet. Detta uttalar vidare bl. a. att en begränsning av förordningens giltighetstid torde vara lämplig i och för omprövning av systemet. Härjämte framhålles att ett genomförande av förslaget får förutses medföra väsentligt ökat behov av sorteringsanläggningar och utrustning därav.

Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* tillstyrker förslaget om en marknadsreglering. Förbundet stryker under att matpotatismarknadens problem ej kan lösas av odlingen ensam och framhåller i anslutning därtill att potatishandelns organisation är en lika viktig faktor. Landets matpotatisodlare är ej betjänade av en förordning som ej lämnar full garanti för att den icke ansvarskännande delen av den grupp, som är mer eller mindre engagerad i potatishandeln, antingen försvinner eller blir hårt kontrollerad. En auktorisation skulle ha varit befrämjande härvidlag, anser riksförbundet, som emellertid samtidigt förklarar sig dela utredningens uppfattning om nackdelarna med ett dylikt system med hänsyn till den kontroll och insyn som erfordras och det intrång ur näringsfrihetssynpunkt som sker vid en begränsning av auktorisationsrätten. Riksförbundet anser ej att utredningens förslag är tillfyllest för att åstadkomma en ordentlig förbättring på området. För att möjliggöra eventuella förändringar i bestämmelserna, när erfarenhet vunnits, förordas den tidsbegränsning som föreslagits i särskilt yttrande.

Det i betänkandet framlagda förslaget om författningsreglering av matpotatismarknaden utgör enligt *Sveriges potatisodlares riksförbund* ett vik-

tigt led i en behövlig sanering av svensk matpotatishandel. Förbundet tillstyrker därför förslaget livligt. I utredningens uttalande att det icke kan anses uteslutet att en allmän översyn av regleringen kan bli aktuell efter några års tillämpning har förbundet dock intolkat uppfattningen att regleringen skall avskaffas, om den framdeles skulle visa sig obehövlig. Även *Svenska lantmännens riksförbund* tillstyrker i princip utredningsförslaget och hänvisar i övrigt till det av Sveriges lantbruksförbund avgivna utlåtandet.

Kooperativa förbundet tillstyrker utredningens förslag med den begränsningen att förordningens giltighet bör bestämmas till 5 år.

De missförhållanden som kunnat konstateras i fråga om den svenska potatismarknaden torde enligt *Sveriges grossistförbund* i icke ringa mån kunna tillskrivas de statliga regleringsåtgärder i form av pris- och importkontroll, som var rådande under 1940- och början av 1950-talen. Förbundet anser att utredningen underskattat de frivilliga insatser som skett under de senaste åren för att åstadkomma bättre förhållanden på potatismarknaden, såväl bland odlarna som inom handeln. För att ytterligare stimulera denna utveckling är det enligt förbundet i första hand av betydelse att åtgärder vidtages för att höja kvaliteten i fråga om själva odlingen. Förbundet understryker vidare betydelsen av import såsom stimulans åt strävandena att förbättra kvaliteten. De betingelser under vilka produktionen och distributionen av matpotatis sker i dag skulle enligt förbundets uppfattning ej främjas genom lagstiftning, utformad enligt utredningens majoritetsförslag. Förbundet hemställer därför att förslaget i denna del icke måtte föranleda någon åtgärd.

Sveriges köpmannaförbund påpekar att utsikterna att åstadkomma en förbättring på marknaden huvudsakligen beror på möjligheterna att få fram fullgod råvara. Det centrala problemet blir härvid att vidtaga åtgärder för att förbättra odlingen, anser förbundet, som för sin del förordar att — i avvaktan på resultatet av de frivilliga åtgärder som på senare tid vidtagits och fortsatta liknande åtgärder — de föreslagna lagstiftningsåtgärderna uppskjutes på 5 år. Under tiden bör odlarna stimuleras att framställa bättre produkter, import möjliggöras i lämplig omfattning, medel anslås för att göra konsumenterna mera kvalitetsmedvetna samt SMAK:s minimifordringar skärpas. Skulle det emellertid visa sig att tillfredsställande resultat likväl icke kan uppnås på frivillighetens väg, bör sedan de 5 åren förflutet ånyo övervägas vilka åtgärder som måste vidtagas.

Enligt *Sveriges speceri- och lanthandlareförbunds* åsikt bör de åtgärder som skall vidtagas för att höja kvaliteten på matpotatis i första hand syfta till att stimulera odlingen av kvalitetspotatis. Detta spørsmål beröres i mycket liten utsträckning i föreliggande delbetänkande, framhåller förbundet, som anser sig böra avstyrka utredningens förslag om tvångsreglering med ty följande kontrollåtgärder m. m., så länge andra och effektivare åtgärder lämnats oprövade. Förbundet understryker i sammanhanget den stimule-

rande effekt på den inhemska potatisodlingen som en friare import av högklassig potatis kan medföra. Utredningens förslag rörande marknadsskyddet för matpotatis av bättre kvalitet tillstyrker däremot förbundet. Någon särskild författning för detta ändamål anser förbundet dock ej erforderlig utan bestämmelser därom bör kunna införas i livsmedelsstadgan.

Föreningen Stockholms potatis- & grönsaksgrossister anser sig kunna konstatera att sedan utredningen påbörjats en så väsentlig förbättring av kvaliteterna på matpotatis ägt rum att det framlagda förslaget till förordning icke längre är aktuellt. Föreningen ansluter sig vidare till de synpunkter som framförts i den av herr Nergelius gjorda reservationen.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund tillstyrker utredningens förslag om införande av viss minimikvalitet för matpotatis samt om skydd för matpotatis av högre kvalitet mot vilseledande varubeteckningar. Sammalunda är förhållandet med *Kooperativa kvinnogillesförbundet*. Det senare förbundet anser dock liksom herrar Lindskog och Larsson att förordningen icke bör få längre giltighet än 5 år, varefter hela frågan om fortsatt reglering bör tagas under omprövning.

Utformningen av bestämmelserna om marknadsskydd åt högklassig matpotatis

I sitt yttrande fäster *statens jordbruksnämnd* uppmärksamheten på att enligt utredningens förslag får matpotatis saluhållas under benämning, som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet »endast om rätt föreligger att för potatisen använda det för Svensk matpotatiskontroll inregistrerade varumärket (SMAK-märket)». Nämnden har visserligen i princip intet att erinra mot denna bestämmelse, vilken är avsedd att utgöra ett stöd för strävandena att på frivillighetens väg höja kvaliteten på den saluförda matpotatisen. Den ifrågasätter emellertid, om bestämmelsen ej bör erhålla en på visst sätt ändrad utformning. Enligt den föreslagna avfattningen synes det nämligen icke erfordras att potatisen är SMAK-märkt utan endast att rätt föreligger att SMAK-märka potatisen. Det skulle sålunda vara tillräckligt att förpackaren eller säljaren är ansluten till SMAK-kontrollen och att potatisen är av sådan beskaffenhet som fordras för SMAK-märkning. I praktiken skulle det emellertid erbjuda stora svårigheter, om man vid kontroll av efterlevnaden av denna bestämmelse i varje särskilt fall skulle behöva taga prov på varan för att genom undersökning av provet kontrollera om varan är av sådan beskaffenhet som nu nämns. Denna olägenhet kan, anser nämnden, minskas om man i stället uppställer kravet att potatis för att få saluhållas under sådan benämning som här är i fråga skall vara SMAK-märkt.

Även *lantbruksstyrelsen* har berört föreliggande spørsmål. Styrelsen anser att stadgandet om »rätt föreligger» att använda SMAK-märket icke är tillfyllest för att varan skall få utbudas såsom vara av särskilt god beskaffenhet. Den menar att bestämmelsen i stället torde bära givas en sådan

utformning att varan får anges vara av särskilt god beskaffenhet endast om den är märkt med det av SMAK inregistrerade varumärket.

På motsvarande sätt framhåller *Sveriges lantbruksförbund* att det av utredningens förslag ej framgår, huruvida företaget som saluför potatis under angivande av att den är av SMAK-kvalitet också är skyldigt att å förpackningarna anbringa motsvarande SMAK-märke. Så bör enligt förbundets mening vara fallet.

Kvalitets- och märkningsbestämmelsernas tillämpning

Enligt *flygförvaltningen* bör kvaliteten »ordinär» icke vara norm för lägsta tillåtna kvalitet på matpotatis inom potatishandeln annat än övergångsvis till dess potatisodlarna genom upplysning och propaganda i kombination med prisåtgärder stimulerats till att få fram tillräckliga mängder av bättre kvaliteter än f. n. Förvaltningen anser att det icke torde råda någon tvekan om att en hög kvalitet på matpotatis medför bättre utvinning och motiverar ett pris, som gör odlingen av dylika högre kvaliteter lönsam. En liknande tankegång framföres av *medicinalstyrelsens avdelning för sinner sjukhusens ekonomiska förvaltning*. Denna är ej övertygad om att de stora konsumentgrupper, som icke vill godtaga den av utredningen som minimikvalitet rekommenderade »ordinär», blir tillgodosedda genom lagstiftningen. På grund härav bör minimikvaliteten »ordinär» blott försöksvis tillämpas och fastställas för längre period endast under förutsättning att det under försökstiden visat sig att utfallet av kvalitet »prima» blivit tillräckligt stort, hävdar avdelningen.

Statens institut för konsumentfrågor instämmer i utredningens rekommendation att kvalitetsfordringarna för de högre kvalitetsklasserna ej bör sänkas i lägen, när det tillfälligt är svårt att tillgodose marknadens behov av sådan vara. Om minimikraven av försörjningsskäl i undantagsfall nödgas sänkas, bör konsumenterna informeras om detta och om orsaken därtill.

Lantbrukshögskolans lärarkollegium ifrågasätter om förpackad potatis icke alltid borde uppfylla vissa minimifordringar utöver dem som skall gälla för den lägsta tillåtna kvaliteten och förslagsvis de minimifordringar som gäller för SMAK-märkningen, antingen denna utnyttjas som kvalitetsmärke eller icke.

Varudeklarationsnämnden hävdar att förutsättningar för en på objektiva normer grundad varudeklaration ej föreligger beträffande potatis. Om utredningens förslag till förordning, trots systemets bristande objektivitet, ändock kommer att genomföras, förordar nämnden bl. a. att obligatoriskt för konsumentförpackad potatis på emballaget lämnas upplysning icke blott om den kvalitetsklass till vilken en förpacknings innehåll är att hänföra utan jämväl om övriga i marknaden förekommande klasser. Vidare föreslås att de av utredningen rekommenderade beteckningarna, vilka enligt nämndens mening ej synes ha vunnit förtroende i konsumentlägret,

ersättes med nya samt att uppgift om storleksskassen obligatoriskt skall återfinnas på förpackning, vari matpotatis saluhålles. Nämnden påpekar att det vore önskvärt att större konsumentförpackningar försåges med en förvaringsanvisning.

Sveriges lantbruksförbund stryker under att genom successiv höjning av minimifordringarna kan uppnås en fortgående kvalitetsförbättring. Liksom utredningen anser förbundet att minimifordringarna i begynnelsestadiet dock icke bör sättas högre än som motsvarar fordringarna för nuvarande ordinär-kvalitet.

Enligt *Sveriges köpmannaförbund* är minimifordringarna för SMAK:s kvalitetsklass »prima» allt för låga och motsvarar icke rimligen kravet på kvalitetspotatis. Förbundet rekommenderar en översyn av SMAK:s kvalitetsbestämmelser.

Nedre kvalitetsgränsen för matpotatis får ej sättas så lågt att köparnas förtroende för regleringen i följd därav skulle kunna rubbas framhåller *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*. Detta önskar tillstyrka den av utredningen förordade kvalitetsgränsen endast under förutsättning att man allvarligt eftersträvar att snarast skärpa kraven på minimikvaliteten.

Övervakning m. m.

De vanskligheter som — i synnerhet i gränsfall — kan uppstå vid kvalitetsbestämning av matpotatis påpekas i en del av de avgivna remissyttrandena. I flertalet fall synes dock de planerade anordningarna i vad avser övervakningen anses tillräckligt tillförlitliga. Härjämte återfinnes i ett par av yttrandena synpunkter på praktiska frågor med anknytning till den allmänna kvalitetskontrollen och SMAK:s kontrollverksamhet.

Som redan nämnts har *skolöverstyrelsen* visserligen förklarat sig intet ha att erinra emot att frågan om bättre matpotatis löses genom författningsbestämmelser enligt utredningens förslag. Ämbetsverket finner dock tveksamt om den föreslagna omfattande och dyrbara kontrollapparaten är erforderlig.

Statens jordbruksnämnd är av den uppfattningen att vad som framför allt kan inge tveksamhet beträffande lämpligheten av att uppställa vissa minimifordringar rörande beskaffenheten av saluförd matpotatis synes vara frågan, huruvida det är möjligt att trygga efterlevnaden av dylika minimibestämmelser. Nämnden anser det vara tydligt att det, om bestämmelserna ej skall bli en tom bokstav, är nödvändigt att utöva en ganska omfattande kontroll. Genom anordningar av det slag som utredningen förutsatt bör det emellertid enligt nämndens uppfattning vara möjligt att skapa en kontroll, som kan väntas åtminstone i stort sett vara tillräcklig för att få avsedd verkan.

När det gäller sättet för beteckningar och kontroll av de högre kvaliteterna åsidosätter utredningen enligt *statens centrala frökontrollanstalt* det statliga kontrollorganet och behandlar ensidigt det halvstatliga, som skjutes i för-

grunden. Frökontrollanstalten anser att dess auktorisering att utföra kvalitetsanalyser å matpotatis bör bibehållas och kontrollen över potatisproduktion och -distribution bör berättiga till samma kvalitetsbeteckningar för statens centrala frökontrollanstalt och SMAK. Anstalten erinrar i sammanhanget om att dess arbetsresurser på potatisområdet i hög grad utökats genom tillkomsten av ett nytt potatislaboratorium vid den nya institutionen i Stora Råby vid Lund.

Även om tillsynen i främsta rummet torde komma att äga rum i handelsledet och handhavandet därför mera vore en angelägenhet för statens jordbruksnämnd vill *styrelsen för Hushållningssällskapens förbund* tillstyrka att ifrågavarande uppdrag lämnas åt lantbruksstyrelsen, framför allt av det skälet att vad som framkommer vid tillsynen hänger så intimt samman med och faller tillbaka på åtgärder i producentledet. Förbundsstyrelsen är — i likhet med Skaraborgs läns hushållningssällskap — tveksamt om lämpligheten av att alltför mycket engagera sällskapens tjänstemän i kontrolluppdrag inom konsumtionsledet eller detaljhandeln. Å andra sidan är förbundsstyrelsen väl medveten om svårigheten att i en reglering av föreliggande speciella slag åtminstone till en början anskaffa kontrollanter eller tillsyningsmän med erforderlig kompetens. Vidare anföres som ett skäl för anlåtande av sällskapens personal att denna genom informationer och upplysningar under kontrollarbetet skulle kunna ge handelns folk en förbättrad kunskap och kännedom om potatisproblemen, vilket, enligt förbundet, på många håll torde vara nog så behövt. Förbundsstyrelsen anser att lösandet av här berörda spörsmål får bli helt beroende av de enskilda sällskapens ställningstaganden.

SMAK förklarar sig berett att på sätt utredningen föreslagit lämna sin medverkan vid kontrollens genomförande men förutsätter därvid att årligt statsbidrag och erforderligt anslag för utrustande av laboratorier erhålles.

I *Sveriges lantbruksförbunds* yttrande fästes uppmärksamheten på det osäkerhetsmoment vilket, såsom påvisats av utredningen, föreligger vid potatisens uppsortering i kvalitetsklasser och vid kontrollen av olika partiets kvalitet. Av dessa och andra skäl anser förbundet välbetänkt, att åtal för brister i potatisens beskaffenhet, åtminstone i avvaktan på att erfarenhet vunnits, allenast får ske efter anmälan eller medgivande av lantbruksstyrelsen. Å andra sidan får beivrandet av förseelser icke bli så slappt att lagbestämmelserna ej kommer att åtnjuta tillbörlig respekt, framhåller förbundet.

Sveriges potatisodlares riksförbund säger sig vara väl medvetet om de svårigheter som kontrollens genomförande och utövande, framförallt i fråga om minimikvaliteten, kan komma att innebära. Dessa svårigheter synes dock icke behöva bli större än att de bör kunna bemästras. Redan genom sin existens torde, enligt förbundets uppfattning, författningsbestämmelserna för övrigt komma att påverka marknaden i gynnsam riktning. Förbun-

det anser att denna indirekta verkan av författningen i praktiken måhända rent av kan bli av större betydelse än beivrandet av begångna överträdelser mot densamma.

En utvidgad SMAK-organisation med hjälp av kvalificerade tjänstemän i hushållningssällskapen är enligt *Kooperativa förbundet* lämpligast för att handha kvalitetskontrollen och följa bestämmelsernas efterlevnad. Huruvida den tänkta storleken av kontrollapparaten är tillräcklig och om sålunda den beräknade kostnadsramen kan hållas anser förbundet däremot svårare att uttala sig om. Vidare framhålles att endast den praktiska erfarenheten kan ådagalägga, huruvida den beräknade kontrollintensiteten är tillfyllest för att garantera efterlevnad av bestämmelserna. Förbundet har ingen erinran mot de föreslagna straffbestämmelserna för överträdelse av kvalitets- och märkningsföreskrifterna men framhäver vikten av att gränfallen behandlas med stor försiktighet, utan att därför de grundläggande kvalitetskraven åsidosättes.

SMAK:s styrelsesammansättning

Från *arméintendenturförvaltningens* sida framföres ett önskemål att bli representerad i SMAK:s styrelse.

Skånes handelskammare har för sin del intet att invända emot vad utredningen föreslagit till stärkande av SMAK-organisationen. Handelskammaren ger dock uttryck åt önskemålet att grosshandelns representant i SMAK:s styrelse utses bland branschens utövare i södra Sverige, där tyngdpunkten för potatisens uppsamling, sortering och förpackning är förlagd.

Sveriges lantbruksförbund framhåller att enligt utredningens förslag jordbrukets representation i styrelsen för SMAK minskas från 7 av sammanlagt 12 ledamöter till 5 av sammanlagt 14 eller 15, om särskild ordförande utses. Förbundet säger sig visserligen ej betrakta en representation i berörda styrelse som så viktig att den är av någon avgörande betydelse men anser att förbundet och Riksförbundet Landsbygdens folk — vilka av utredningen föreslagits skola i fortsättningen företrädas av en gemensam representant — dock var på sitt håll har så stor befattning med jordbruksfrågor och marknadsfrågor, att det är fullt befogat att de genom egna representanter har tillfälle att följa SMAK:s verksamhet och delta i behandlingen av förekommande ärenden. Anses en begränsning av antalet ledamöter behöflig, bör den komma till uttryck i representationen även från andra håll, hävdar förbundet.

Den föreslagna ändringen av SMAK:s styrelse, innebärande en starkare representation från konsumenternas sida, förordas av *Kooperativa förbundet*.

Uppllysning

Av redogörelsen för utredningens förslag och rekommendationer torde kunna utläsas att utredningen i nu föreliggande delbetänkande ej gått närmare in på frågan om formerna för en intensifiering av upplysningsverk-

samheten bland odlarna och konsumenterna samt inom handeln. Flera remissinstanser har emellertid strukit under önskemålet om en aktiv insats på detta område.

Som exempel härpå må erinras om *flygförvaltningens* redan återgivna uttalande att kvaliteten ordinär icke bör vara norm för lägsta tillåtna kvalitet på matpotatis inom potatishandeln annat än övergångsvis till dess att potatisodlarna genom upplysning och propaganda i kombination med prisåtgärder stimulerats till att få fram tillräckliga mängder av bättre kvaliteter än f. n. Propaganda och upplysning bör emellertid även rikta sig till såväl detaljhandeln som konsumenterna, framhåller förvaltningen.

Enligt *lantbruksstyrelsen* är det alldeles uppenbart att konsumenterna samt i viss utsträckning även handeln icke är tillräckligt kvalitetsmedvetna när det gäller matpotatis och att en förbättring i detta hänseende torde kunna vinnas endast genom en effektiv upplysningsverksamhet. Styrelsen anser nödvändigt att det framdeles satsas mer på att sprida kännedom om kvalitetsens betydelse för den köpande allmänheten.

Kommerskollegium framhåller särskilt behovet av upplysningsverksamhet hos odlarna. Beträffande *handelskamrarnas* syn på föreliggande spörsmål må följande anföras. Stockholms handelskammare ifrågasätter om inte en brett upplagd konsumentupplysning borde igångsättas exempelvis inom ramen för den verksamhet som bedrivs av statens institut för konsumentfrågor i syfte att höja allmänhetens kvalitetsmedvetande. Handelskammaren uttalar att anslag av allmänna medel härför måhända skulle snabbare leda till åsyftat resultat än de betydande anslag som redan lämnats för främjande av odlingen av potatis. Också Östergötlands och Södermanlands handelskammare uttalar sig för ökad konsumentupplysning och samma är förhållandet beträffande Gotlands handelskammare. Skånes handelskammare anför att för att en lösning av potatismarknadens kvalitetsproblem skall kunna åstadkommas fordras framför allt en helt annan och större propagandainsats för väckande av konsumenternas kvalitetsmedvetande än den som hittills förekommit. Bibringas blott konsumenterna genom ökad propaganda den uppfattningen att de vid köp av kvalitetspotatis får bättre valuta för pengarna, torde de också vara villiga att betala det merpris som kvalitetspotatisens betingar, anser handelskammaren. Enligt Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare skulle det vara nyttigare att de kostnader som beräknas för kontrollen i stället lägges på propaganda för odling av bättre sorter, för sortrenhet och för bättre sortering.

Statens konsumentråd anser det vara klart att allmänheten endast till ringa del är medveten om den av SMAK föranstaltade märkningen av kvalitetspotatis, vilket till viss del torde bero på att SMAK-märkt potatis sällan förekommer i handeln. För att informera konsumenterna om deras möjligheter att köpa potatis av garanterad, högre kvalitet skulle brett upplagda, återkommande upplysningskampanjer till allmänheten kunna ifrågasättas. Möjligheterna till samarbete med press, radio och television borde därvid

undersökas. På så vis skulle en större efterfrågan från allmänhetens sida på högklassig potatis kunna skapas. Försök måste också göras att förmå handeln att medverka i arbetet för en höjning av potatiskvaliteten genom att saluföra den SMAK-märkta varan och samtidigt bör stödet och upplysningen åt odlarna fortsättas.

Även *Hushållningssällskapens förbund* förordar ytterligare utökad upplysningsverksamhet i samband med strävandena att förbättra matpotatisens kvalitet. En liknande åsikt framföres av Södermanlands läns *hushållningssällskap*. Sällskapet hävdar att en insats på upplysningens och propagandans område på ett utmärkt sätt bör kunna komplettera den föreslagna lagstiftningen. Dessa medel bör enligt sällskapet sättas in såväl i producent- och handelsleden som framför allt i konsumentledet. En riktigt insatt upplysning och propaganda beträffande kvalitetsklasser, SMAK-märkning o. s. v. bör kunna skapa den för prisdifferentiering nödvändiga efterfrågan på högre kvaliteter, anser sällskapet. Också Kalmar läns södra hushållningssällskap framhåller att upplysningsverksamheten på matpotatisområdet om möjligt bör intensifieras både bland producenter och konsumenter. Sällskapet anser angeläget att spørsmålet om upplysningsverksamheten beaktas i utredningens fortsatta arbete och snarast bringas till en god lösning.

SMAK anför att i samband med författningsregleringen en intensifierad upplysningsverksamhet synes behövlig, vilket underlättas därigenom att, enligt utredningens förslag, hushållningssällskapens befattningshavare i stor utsträckning skulle anlitas inom kontrollverksamheten. Även bland konsumenterna synes en omfattande upplysningsverksamhet vara erforderlig, anser organisationen.

Lantbruksförbundet påpekar att utredningen icke i föreliggande delbetänkande behandlat frågan om den instruktions- och upplysningsverksamhet beträffande sortering och kvalitetsbestämning, som blir behövlig vid förslaget genomförande, särskilt för personal inom handeln. Möjligheter för sådan instruktion och upplysning torde enligt förbundet få beredas genom det allmännas försorg. *Riksförbundet Landsbygdens folk* understryker för sin del vikten av en intensiv upplysningskampanj bland konsumenterna. Förbundet anser att ett klarläggande av de åtgärder som vidtagits för att förbättra förhållandena samt upplysning och beskrivning om vad konsumenterna har rätt att fordra av svensk potatis beträffande sorter och kvalitet är betydelsefullt. *Sveriges potatisodlares riksförbund* förutsätter att utredningen i sitt fortsatta arbete till närmare behandling upptager och framlägger förslag till upplysningsverksamhetens uppläggning och beaktad.

Enligt *Kooperativa förbundet* är bristen på kvalitetsmedvetande hos såväl odlare som konsumenter och hos handeln en faktor av betydelse för marknadssituationen. Den viktigaste anledningen torde ha varit bristande kunskap om vad som betingar en fullgod potatis och vilka krav man bör ställa på sortval och kvalitet hos matpotatis för olika ändamål. Förbundet

förutsätter att lagstiftningsåtgärderna skall kombineras med en effektiv konsumentupplysning, varigenom både konsumenterna och handeln mera aktivt än hittills kommer att kunna medverka till en sanering av marknaden för matpotatis.

Sveriges köpmannaförbund föreslår att medel anslås för upplysnings- och forskningsändamål på odlingens område i syfte att få fram ökat intresse för bättre utsäde, besprutningsåtgärder, skonsammare skördemetoder etc. Vidare uttalar förbundet att starka skäl synes föreligga även för att medel anslås till en intensiv konsumentupplysning om matpotatis.

I det av *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* avgivna yttrandet framhålles att i samband med regleringens genomförande behövs en intensifierad konsumentupplysning, som tar sikte på att göra köparen uppmärksam på förekomsten av 3 olika kvaliteter och som bl. a. genom prisjämförelser klargör för konsumenterna fördelen av att efterfråga de högre kvaliteterna. En sådan efterfrågan är nödvändig för att stimulera till framställningen av förstklassig matpotatis, anser förbundet. Också *Kooperativa kvinnogillesförbundet* erinrar om nödvändigheten av att en målmedveten och saklig varu- och konsumentupplysning organiseras. Som husmodersorganisation vill förbundet rekommendera att de rön och resultat, som forskning och undersökningar ger, ställes till förbundets förfogande för att via publikationer och mötesverksamhet komma husmödrarna tillhanda.

Anslagsfrågor

Därest en reglering av matpotatishandeln skulle komma till stånd, bör enligt *statskontoret* en förutsättning härvid vara att statsmedel icke tagas i anspråk för finansieringen av den allmänna kvalitetskontrollen. *Statskontoret* erinrar om att gällande avtalsperiod för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, omfattande även mittpriser och införselavgifter, utlöper den 31 augusti 1959. *Statskontoret* anser att överläggningarna rörande den nya avtalsperioden bör omfatta frågan om ianspråktagande av införselavgifter för potatis för bestridande av kostnaderna för den allmänna kvalitetskontrollen. Förslaget att statsmedel skulle tagas i anspråk för upprustning av SMAK:s laboratorieresurser förklarar sig *statskontoret* ej kunna biträda.

Riksräkenskapsverket påpekar att behovet av det av utredningen föreslagna särskilda årliga statsanslaget på 250 000 kr. bortfaller, därest åtgärderna från statens sida begränsas till att avse tillskapande av marknads-skydd för potatis, som på grund av överenskommelse mellan förpackare och den statsunderstödda SMAK-organisationen ställes under denna organisations kontroll och som uppfyller vissa, förhållandevis stränga kvalitetsfordringar.

Lantbruksstyrelsen har intrycket att kostnaden för den allmänna kvalitetskontrollen beräknats i underkant men anser sig dock, innan erfarenhet vunnits, böra godtaga beloppet. Enligt *statens jordbruksnämnd* bör kostnaderna i fråga icke tillmätas någon avgörande betydelse då de, såsom

utredningen framhåller, under alla förhållanden kan beräknas komma att mångdubbelt överstigas av de vinster konsumenterna kommer att göra genom att en sanering av matpotatismarknaden kommer till stånd.

Kooperativa kvinnogillesförbundet ansluter sig till förslaget att den nu befintliga statsunderstödda SMAK-organisationen erhåller stöd för fortsatt kontroll- och upplysningsverksamhet. Frågan att lösa finansieringen på ett betryggande sätt finner förbundet vara synnerligen viktig, för att SMAK skall kunna effektivisera kontrollåtgärder, som kan leda till en fullt tillfredsställande kvalitet på matpotatis.

Departementschefen

Matpotatisen är ett näringsrikt och förhållandevis billigt livsmedel, vilket ingår som en viktig del i vår dagliga kost. Frågan om dess kvalitet är därför betydelsefull. Vid potatisens beredning och förtäring är det önskvärt att minsta möjliga svinn uppkommer. Potatisens beskaffenhet bör ej heller vara sådan att det uppstår merarbete vid beredningen.

Den marknadsförda matpotatisens kvalitet har under åtskilliga perioder icke kunnat betecknas som tillfredsställande. På vissa håll i landet kan numera en förbättrad tillgång på fullgod matpotatis otvivelaktigt iakttagas. På andra håll är emellertid läget i förevarande avseende sett ur konsument-synpunkt fortfarande inte bra. Matpotatisutredningen har också i sitt betänkande framhållit, att en mycket stor del av den matpotatis som erbjudes konsumenterna i allmänna marknaden är av lägre kvalitet än som rimligen bör tolereras i fråga om ett livsmedel, avsett för direkt konsumtion. Förutsättningar för att förbättra den svenskodlade matpotatisens beskaffenhet saknas ej. För att åstadkomma förbättringen erfordras emellertid i hög grad medverkan av landets potatisodlare och den del av handeln som svarar för sortering, lagring och transport.

Angivna förhållanden motiverar enligt min uppfattning att särskilda åtgärder vidtages för att söka åstadkomma en allmän och bestående kvalitets-höjning av den saluförda matpotatisen.

En av orsakerna till det otillfredsställande kvalitetsläget är svårigheterna för konsumenterna att vid inköp av potatis bilda sig en uppfattning om dess beskaffenhet. Svårigheterna sammanhänger bland annat med att kvalitets-angivning grundad på enhetlig klassificering förekommer i alltför liten omfattning. Detta har bidragit till att en skälig differentiering av priserna efter kvalitet kommit till stånd endast i ringa utsträckning. Såsom återspeglas i matpotatisutredningens betänkande och ett stort antal av yttrandena däröver torde en dylik differentiering utgöra en förutsättning för att fullgod potatis skall vinna utbredning på bekostnad av sämre vara. Det framstår därför som angeläget att i första hand få fram ett marknadsläge, där konsumenten har möjlighet att välja mellan matpotatis av garanterat god

kvalitet och annan potatis. Vidare bör förutsättningar skapas för en fortlöpande ökning av marknadstillförseln av matpotatis av förstnämnda slag.

Olika myndigheter samt organisationer inom jordbruket och handeln har gjort betydande ansträngningar för att åstadkomma en allmän kvalitetshöjning av matpotatisen på frivillighetens väg. Dessa ansträngningar måste emellertid tyvärr sägas icke ha lett till åsyftat resultat. Liksom matpotatisutredningen finner jag därför, att statlig medverkan till en marknadssanering bör lämnas. Statliga och andra ingripanden på den inhemska matpotatismarknaden i kvalitetsfrämjande syfte förekommer för övrigt redan inom flera västeuropeiska länder — såsom Norge, Frankrike, Storbritannien och Västtyskland — samt i U. S. A. I Danmark, Holland, Belgien och Frankrike finnes statliga bestämmelser rörande kvaliteten å potatis avsedd för export. Dessa bestämmelser återverkar säkerligen på den inhemska marknaden. Jag vill även nämna att Förenta Nationernas organ ECE framlagt vissa förslag till internationella standardiseringsbestämmelser i fråga om matpotatis.

Vad matpotatisutredningen i det föreliggande delbetänkandet föreslagit i syfte att förbättra den i vårt land marknadsförda matpotatisens kvalitet har utförligt redovisats i det föregående, där även det huvudsakliga innehållet i de över betänkandet avgivna remissyttrandena återgivits. Under hänvisning till vad därvid anförts torde jag nu få ingå på en närmare prövning av utredningens synpunkter och i samband därmed få framlägga olika förslag till åtgärder för att åstadkomma förbättringar i den marknadsförda potatisens kvalitet.

Ett av medlen att stimulera till ökat marknadsförande av fullgod matpotatis är att lämna möjligheter till import av sådan vara. Matpotatisutredningen har liksom åtskilliga remissinstanser uttalat att införsel av förstklassig matpotatis eller redan en möjlighet till dylik införsel kan ha en kvalitetsfrämjande effekt på den svenskodlade potatisen. Med hänsyn till det gemensamma intresset ur både konsument- och producentsynpunkt av en högklassig inhemsk vara vill jag ansluta mig till denna uppfattning.

Matpotatisutredningen har vidare förordat införande av ett författningsmässigt grundat marknadsskydd för högklassig matpotatis. Vid utformningen av sitt förslag härutinnan har utredningen närmast anknutit till vad för närvarande gäller om saluhållande av smör jämlikt 45 § fjärde stycket livsmedelsstadgan. Enligt sagda bestämmelse får inhemskt smör saluhållas under benämning, som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet, endast om smöret är så kallat runmärkt mejerismör, vilket är benämningen på den högsta av 3 föreskrivna kvalitetsklasser.

Det måste även enligt min mening antagas att en på liknande sätt utformad bestämmelse i fråga om matpotatis kommer att utgöra ett betydelsefullt stöd för de strävanden varom nu är fråga. En bestämmelse av sådan

innebörd torde nämligen i avsevärd grad begränsa möjligheterna att i fråga om matpotatis, som icke på ett ur allmän synpunkt sett tillfredsställande sätt klassificerats, begagna beteckningar som ger uppfattningen att det rör sig om en vara av förstklassig kvalitet. Härigenom bör bestämmelsen komma att avsevärt underlätta för konsumenterna att köpa garanterat fullgod potatis.

Jag biträder alltså matpotatisutredningens förslag om införande av en dylik författningsbestämmelse. Det av utredningen föreslagna innehållet synes emellertid böra modifieras bland annat med hänsyn till vad som i detta hänseende anförts av lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd och Sveriges lantbruksförbund. Bestämmelsen bör enligt min mening innefatta ett förbud att saluhålla eller försälja potatis, som är avsedd till människoföda, under benämning som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet, med mindre den är försedd med det för Svensk matpotatiskontroll — i fortsättningen kallad SMAK — såsom varumärke registrerade SMAK-märket. Förefintligheten av dylikt märke på en matpotatisförpackning innebär bland annat att förpackningens innehåll omfattas av SMAK:s stickprovskontroll och skall vara av kvalitet motsvarande SMAK:s fordringar.

Såsom jämväl utredningen funnit torde emellertid sagda förbud icke böra gälla undantagslöst. Enligt min mening bör sålunda undantag stadgas för potatis som av odlare utbjudes eller försäljes till partihandlare. Här är nämligen merendels fråga om potatis som från ett flertal odlare sammanföres för vidare sortering och förpackning. Däremot bör förbudet givetvis gälla vid överlåtelse från odlare direkt till detaljhandlare eller konsument. Vidare bör undantag stadgas beträffande potatis som skall användas vid fabriksmässig eller därmed jämförlig livsmedelsframställning. Slutligen bör från förbudet undantagas potatis, som saluhålles eller försäljes i kokt eller annorledes berett skick, ävensom, i varje fall tills vidare, färskpotatis. Liksom utredningen anser jag det böra ankomma på lantbruksstyrelsen att meddela föreskrifter om vad som är att hänföra till färskpotatis.

Den föreslagna formen för marknadsskyddet åt den högklassiga potatisen kommer självfallet ej att hindra särskild klassangivning för SMAK-märkt vara. Därigenom bör kunna tillgodoses önskemålet att skapa ett fast underlag för bestämda kvalitetskrav från detaljhandelns och konsumenternas sida vid inköp av matpotatis. Måhända kan man påräkna att den i och för sig eftersträfvansvärda utvecklingen mot ökad förekomst av rationellt drivna förpackningsanläggningar kommer att stimuleras därav.

I detta sammanhang vill jag betona att jag med den föreslagna konstruktionen av marknadsskyddet åt garanterat högklassig matpotatis icke avser att försvåra eller fördyra potatisinköpen för de konsumenter som efterfrågar matpotatis av kvalitet, som icke är på detta sätt garanterad.

De författningsbestämmelser, som föranledes av vad jag nu föreslagit, torde böra utformas i nära anslutning till livsmedelsstadgan men inrymmas i en särskild kungörelse. Sedan tillräcklig erfarenhet vunnits om bestämmel-

sernas verkningar, kan emellertid tagas under överbägande att överföra bestämmelserna till livsmedelsstadgan. Överträdelser av bestämmelserna bör vara belagda med samma påföljder som föreskrives i 108 § livsmedelsstadgan. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda kungörelse med giltighet från och med den 1 oktober 1959.

Ur flera synpunkter skulle det vara önskvärt att, såsom föreslås av utredningen, underhållig vara kunde helt avstängas från matpotatismarknaden med stöd av särskilda författningsbestämmelser. Ett genomförande av utredningens förslag i denna del skulle innebära en av statsmakterna framtvungad utbyggnad av inspektions- och kontrollverksamheten av sådan art att jag för närvarande icke anser mig kunna förorda förslaget i fråga. Skulle någon egentlig förbättring av den saluförda matpotatisens kvalitet ej ha kommit till stånd efter en rimlig övergångsperiod bör likväl en omprövning ske av ställningstagandet till nyssnämnda utredningsförslag. I en dylik situation måste de redan nu av utredningen och många remissinstanser förebragta motiven för ett allmänt försäljningsförbud och därav föranledd allmän kvalitetskontroll ha fått än större tyngd.

Det framstår såsom mycket betydelsefullt att de föreslagna författningsmässigt grundade åtgärderna kompletteras med en upplysningsverksamhet i syfte att påskynda utvecklingen mot en genomgående god matpotatisstandard i vårt land. Matpotatisutredningen har — dock utan att i föreliggande delbetänkande gå närmare in på detta spörsmål — även framhållit vikten av en dylik upplysningsverksamhet. Spörsmålet har jämväl upptagits till behandling av åtskilliga remissinstanser, som — i vissa fall starkt — understrukit angelägenheten av en upplysningskampanj i avsikt att göra de olika berörda parterna mera medvetna om vad som kan åtgöras för att höja standarden inom matpotatisområdet.

Genom upplysningsverksamheten bör det bland annat göras klart för husmödrarna och andra konsumenter att det — oavsett andra fördelar — nästan alltid lönar sig att för fullgod matpotatis erlægga ett relativt sett något högre pris än för annan potatis.

Bland enskilda och företag som är verksamma i fråga om odling, sortering, lagring och förpackning av matpotatis bör upplysningsverksamheten, såsom hittills, i första hand inriktas på att sprida ökad kännedom om ändamålsenliga metoder för ernående av en fullgod konsumentvara.

Upplysningsverksamheten bör även riktas mot distributions- och detaljhandelsleden, varvid ett viktigt syfte bör vara att bidra till en förbättrad varukännedom beträffande matpotatis bland de i dessa led verksamma.

Med hänsyn till det intresse för upplysningsverksamhet av här angivet slag som uppenbarligen föreligger torde man kunna förvänta en stark uppslutning, i viss mån genom ekonomiskt bistånd, kring en under hänsynstagande till de skilda intressegrupperna lämpligt organiserad och samordnad informationsverksamhet. Denna bör, åtminstone till en början, stödjas även

med statsmedel. För nästkommande budgetår vill jag föreslå att för ändamålet anvisas 50 000 kronor. Jag har samtidigt förutsatt, att för budgetåret 1959/60 medel skall utgå med samma belopp — 50 000 kronor — av vid import av matpotatis influtna eller inflytande införselavgifter.

Övervägande skäl talar för att uppgiften att samordna den offentligt stödda upplysningsverksamheten bör åvila SMAK. Jag förutsätter att SMAK vid fullgörandet av denna nya uppgift, för vilken organisationen bör vara väl ägnad med tanke på dess centrala ställning, samarbetar med andra organ som sysslar med eller stöder upplysningsverksamhet bland berörda intressegrupper, exempelvis statens institut för konsumentfrågor och Hushållningssällskapens förbund.

Den intensifierade upplysningsverksamheten bör påbörjas före nästkommande försäljningssäsong för höst- och vinterpotatis. Jag räknar med att matpotatisutredningen i god tid dessförinnan nått så långt i sin pågående bearbetning av spörsmålet om upplysning såsom komplement i strävandena att förbättra matpotatiskvaliteten att utredningens synpunkter på en närmare utformning av den offentligt stödda informationsverksamheten kan läggas till grund vid det slutliga bestämmandet av riktlinjerna för den samma.

Effekten av de föreslagna författningsbestämmelserna och av den nyss förordade upplysningsverksamheten blir till icke ringa del avhängig av att SMAK har erforderlig auktoritet, tillräcklig fasthet i organisationen och tillfredsställande personella resurser. Det är även betydelsefullt att SMAK allt fortfarande skall kunna betraktas som en nämnd för samordning av det kvalitetsfrämjande arbetet på matpotatisområdet under medverkan av berörda myndigheter och organisationer. Framgången i SMAK:s verksamhet blir nämligen beroende av att en fruktbringande växelverkan kan åstadkommas mellan alltfler kvalitetsmedvetna konsumenter och sådana företagare som förser marknaden med matpotatis.

Anordningar för att framhäva den SMAK-märkta potatisens fördelar i förhållande till annan i marknaden saluhållen matpotatis måste självfallet bygga på förtroende för SMAK:s möjligheter bland annat att effektivt bedriva en stickprovskontroll av större omfattning än för närvarande. Möjligheterna att utvidga sagda kontroll har givetvis samband med SMAK:s ekonomiska resurser. Finansieringen av kontrollkostnaderna sker med avgiftsmedel, som inflyter från deltagarna i kontrollen. Inkomsternas storlek står i relation till antalet deltagare och — framför allt — till kvantiteten märkt potatis. Samtidigt med en successiv utvidgning av verksamheten på stickprovskontrollens område förstärkes alltså organisationens ekonomiska resurser.

Utfallet av åtgärderna i syfte att åstadkomma ett förbättrat kvalitetsläge på matpotatismarknaden är emellertid även avhängigt av kvalitetsfordringarna på SMAK-märkt potatis. Vid fastställande av den nedre kvalitetsgränsen för sådan potatis bör beaktas vad utredningen synes ha avsett, nämligen

att fordringarna visserligen bör ställas högt men dock ej göras så stränga att ett uppnående inom rimlig tid av målet — allmän tillgång under normala år på garanterat fullgod potatis — förhindras. Jag utgår från att kvalitetsfordringarna skall vara oberoende av tillfälliga svårigheter att i erforderlig utsträckning förse marknaden med matpotatis av här avsedd beskaffenhet.

SMAK står för närvarande under lantbruksstyrelsens överinseende. Varken utredningen eller remissinstanserna har föreslagit någon ändring härutinnan. Jag finner därför denna anordning böra bestå. Beträffade SMAK:s nuvarande organisation och uppläggningsen av dess verksamhet torde jag få hänvisa till vad av utredningens betänkande som återgivits i det föregående.

I syfte att stärka SMAK:s auktoritativa ställning bör enligt min mening ett villkor för fortsatt statsbidrag, till vars storlek jag avser att återkomma i det efterföljande, vara att ordföranden och övriga ledamöter i SMAK:s styrelse skall utses av Kungl. Maj:t. Ordföranden bör icke kunna anses företräda någon viss intresseriktning inom förevarande område. Beträffande styrelsens sammansättning i övrigt synes utredningens rekommendation i princip böra följas. Hinder synes dock enligt min mening icke böra möta att göra de förändringar i representationen, som kan befinnas lämpliga. SMAK-styrelsen kommer sålunda att bestå av ordförande och 14 ledamöter mot för närvarande sammanlagt 12. Styrelsen bör inom sig utse vice ordförande. För samtliga ledamöter utom ordföranden skall förordnas personliga suppleanter. Det får antagas att SMAK-styrelsen liksom nu kommer att utse arbetsutskott eller kommittéer för handhavande av frågor av teknisk eller annan särskild art.

Bestämmelser om här berörda och övriga erforderliga åtgärder angående SMAK och dess verksamhet torde böra införas i det av lantbruksstyrelsen utfärdade reglementet eller i av styrelsen meddelade särskilda föreskrifter.

Enligt instruktionen för statens centrala frökontrollanstalt äger anstalten, i den mån så kan ske, att på begäran verkställa kvalitetsanalys av matpotatis samt, likaledes på begäran, att undersöka utsädespotatis såväl beträffande egenskaper, som kan fastställas vid undersökning av själva varan, som beträffande egenskaper, vilka måste utrönas genom odlingsförsök. Det synes icke föreligga anledning att vidtaga någon ändring härutinnan. Envar bör således alltjämt kunna hänvända sig till anstalten för erhållande av analyser och undersökningar av nyss angivet slag. Det bör emellertid undvikas att ett ej ändamålsenligt konkurrensförhållande uppstår mellan anstalten samt SMAK såsom centralt organ för de statsunderstödda strävandena till en fortsatt höjning av standarden å matpotatis. Lantbruksstyrelsen synes böra utfärda enhetliga regler för den statliga och statsunderstödda analysverksamheten för kvalitetsbestämning av potatis.

För att öka tillgången på fullgod matpotatis är det angeläget att utbyggnaden av sorterings- och lagringskapaciteten erhåller fortsatt stöd.

Under titeln Bidrag till uppförande av frukt- och potatislagerhus m. m. har sedan ett flertal år anvisats medel, ur vilka vissa sammanslutningar av odlare på särskilt föreskrivna villkor beviljas statsbidrag för uppförande, inköp, inrättande eller ombyggnad av bland annat uppsamlings- och centrallagerhus för potatis med därtill hörande maskinell utrustning. Bidrag utgår med högst 10 procent av den beräknade och godkända anläggnings- eller inköpskostnaden, kostnad för tomt ej inräknad. Ansökan om bidrag ställdes ursprungligen till Kungl. Maj:t men handläggningen av bidragsärendena har sedermera delegerats till lantbruksstyrelsen. Bidrag av här ifrågavarande slag beviljas sammanslutning av odlare, vilken kan erhålla lånegaranti enligt kungörelsen den 7 maj 1954 (nr 311). För innehållet i denna kungörelse kommer jag att redogöra i det följande.

Enligt kungörelsen den 11 juni 1948 (nr 342) angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m., i det följande benämnd rationaliseringskungörelsen, skall lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, i enlighet med vad därom säges i kungörelsen, genom att lämna stöd till yttre och inre rationaliseringsåtgärder på jordbrukets område främja strävandena att höja jordbruksnäringens effektivitet och skapa tillfredsställande försörjningsmöjligheter åt dess utövare. Det ekonomiska stödet skall utgöras av bland annat statsbidrag. Ett av de ändamål, för vilka statsbidrag kan ifrågakomma, är uppförande eller förbättring av utrymmen för förvaring av potatis. Bidrag lämnas endast under förutsättning att åtgärden framstår som ekonomiskt försvarlig med hänsyn till den förbättring av brukningsenhetens driftsekonomi och brukarens försörjningsmöjligheter som åtgärden kan förväntas medföra.

Statsbidrag enligt rationaliseringskungörelsen må för berörda ändamål utgå allenast till enskild person som äger eller brukar jordbruksfastighet och under förutsättning att brukarens ekonomiska ställning ej är så god att han tydligen ej är i behov av bidrag för att utföra åtgärden. Ett annat villkor är att brukningsenheten ej innehåller mer än 20 hektar åker samt till åker omräknad ängs- och betesmark eller, därest brukningsenheten är större, att densamma på grund av mindre lämplig form eller beskaffenhet ur lönsamhetssynpunkt ej är bättre än en genomsnittlig bärkraftig brukningsenhet under nämnda arealgräns. Statsbidraget skall som regel utgå med belopp motsvarande 25 procent av den godkända kostnaden upp till ett sammanlagt kostnadsbelopp av 15 000 kronor och 15 procent av överskjutande kostnad. Det sammanlagda bidragsbeloppet för anordnande av förvaringsutrymmen för potatis må jämte eventuella bidrag till uppförande eller förbättring av ekonomibygnader och andra fasta anläggningar för jordbruksdriften för en och samma brukningsenhet normalt ej uppgå till mer än 7 000 kronor. Vanligen utgår statsbidraget såsom avskrivningslån ur jordbrukets avskrivningslånefond.

En annan form av stöd från det allmännas sida åt utbyggnaden av sorterings- och lagringskapaciteten utgör de statliga lånegarantierna.

Enligt rationaliseringskungörelsen kan dylik garanti beviljas för lån till

uppförande eller förbättring av utrymmen för förvaring av potatis. Liksom när det gäller statsbidrag må lånegaranti lämnas endast under särskilda förutsättningar, däribland den att åtgärden framstår som ekonomiskt försvarlig. Garanti må beviljas envar ägare eller brukare av jordbruksfastighet till ett högsta belopp, motsvarande den av lantbruksnämnden godkända kostnaden. Åtnjutes statsbidrag för åtgärden, skall det belopp för vilket lånegaranti lämnas minskas med bidragsbeloppet.

Vissa andra bestämmelser om statliga lånegarantier till här berörda ändamål återfinnes i kungörelsen den 7 maj 1954 (nr 311), enligt vilken statsgaranti lämnas för lån som tages i enskild kreditinrättning för bland annat uppförande, inköp, ombyggnad eller inrättande av uppsamlings- eller centrallagerhus samt lagringskällare för potatis, för samtliga slag av anläggningar jämväl för därtill hörande maskinell utrustning. Lånegaranti må endast erhållas av sammanslutning mellan odlare under förutsättning, bland annat, att medlemmarna i sammanslutningen bildat ekonomisk förening eller, om antalet understiger 5, handelsbolag. Om särskilda skäl föreligger, må garanti på vissa villkor kunna beviljas även annan samfällighet av odlare. Lånegarantin får ej avse högre belopp än som motsvarar 85 procent av den beräknade och godkända kostnaden för med lånet avsedda åtgärder, utgift för tomt ej inräknad. Nämnda maximibelopp skall minskas med eventuellt statsbidrag till samma åtgärd. Garanti får ej beviljas för lån som sökanden kan erhålla såsom bottenlån. Det stadgas vidare att amorteringen skall påbörjas senast under femte kalenderåret efter lånets lyftande samt att amorteringstiden ej må överstiga 20 år.

Anslaget under titeln Bidrag till uppförande av frukt- och potatislagerhus m. m. utgör reservationsanslag och har under en lång följd av år upptagits med 30 000 kronor. År 1956/57 beviljades dock endast ett formellt anslag å 100 kronor. Anslaget har på senare år till helt övervägande del utnyttjats till utbetalande av bidrag till fruktlagerhus. De sammanlagda bidragen från anslaget till potatislageranläggningar har samtidigt uppgått allenast till förhållandevis små belopp. Med hänsyn till den oftast ringa andel som berörda statsbidrag utgör av de totala anläggningskostnaderna, inberäknat maskinanskaffning, samt med beaktande av de andra, mera omfattande stödformer som förefinnes för samma ändamål anser jag skäl icke föreligga att längre bibehålla bidragsgivningen i fråga utan förordar att densamma skall upphöra med utgången av innevarande budgetår och att därefter något särskilt anslag till bidrag till uppförande av frukt- och potatislagerhus med mera ej skall upptagas å riksstaten.

Däremot synes det mig angeläget att möjligheterna att erhålla statlig lånegaranti enligt kungörelsen den 7 maj 1954 (nr 311) förstärkes. Ifrågasvarande kreditgarantier meddelas av lantbruksstyrelsen med utnyttjande av samma garantiram som av styrelsen vid tillämpning av enahanda författningsbestämmelser tages i anspråk vid beviljande av statlig garanti för lån till uppförande av lagerhus med mera till andra jordbruksändamål. Garantiramen har sedan sin tillkomst år 1954 varit 4 000 000 kronor för bud-

getår, varav endast en mindre del brukat disponeras för potatisändamål. Som ett led i strävandena att stödja utbyggnaden av sorterings- och lagringskapaciteten på bland annat matpotatisområdet vill jag föreslå att sagda garantiram med hänsyn härtill för nästa budgetår vidgas med 1 000 000 kronor. Därvid skapas avsevärt förbättrade möjligheter att tillgodose de under sagda budgetår framkommande önskemålen om statligt bistånd till anordnande av sorterings- och lagerutrymmen såväl för matpotatis som för frukt och köksväxter. Till frågan om inhämtande av riksdagens medgivande avseende garantiramens storlek ämnar jag återkomma i annat sammanhang.

Självfallet kan försöks- och forskningsrön verksamt bidra till ett framåtskridande i den verksamhet som har till ändamål en förbättring av matpotatisens kvalitet. Lika självfallet är att kannedomen om vetenskapliga resultat med omedelbar praktisk tillämplighet måste så snabbt som möjligt spridas bland de odlare och handelsföretag vilka har att tillse att marknadsbehovet av matpotatis täckes. Härvidlag har undervisnings- och upplysningsverksamhet en viktig uppgift att fylla.

Jag har redan i det föregående uttalat att enligt min uppfattning produktions tekniska förutsättningar för att förbättra den svenskodlade matpotatisens beskaffenhet mestadels ej torde saknas. Som särskilt viktigt framstår det att på vissa nyckelpunkter i produktionskedjan i alltmer ökad omfattning kommer till användning ändamålsenligare metoder än dem som nu ofta begagnas. Som ett exempel på områden där säkerligen avsevärda framsteg skulle kunna göras må nämnas valet av utsäde. Ett annat synnerligen viktigt led i produktionsprocessen är skördearbetet. De nutida kraven på rationella och arbetsbesparande metoder har för bland annat detta arbetsmoments vidkommande lett till en mekanisering som delvis medfört uppenbara olägenheter i kvalitetshänseende. Sålunda är skador orsakade av upptagningsredskap och -maskiner numera en ofta förekommande, ej önskvärd företeelse. Denna kan ha sitt ursprung såväl i brister hos den maskinella utrustningen som — ej sällan — otillräcklig kunskap om hur denna utrustning bör handhas. Åtskilliga andra exempel skulle kunna lämnas.

Enligt vad jag erfarit är de här nyss berörda spörsmålen för närvarande under behandling inom matpotatisutredningen. Uppmärksamhet lär därvid ägnas såväl försöks- och forskningsområdet som själva produktionen.

Förutom till forskning och försöksverksamhet som bedrivs vid helstatliga institutioner lämnar staten stöd till Samarbetkommittén för potatisförsöksverksamheten. Denna kommitté bildades år 1948 på initiativ från såväl statligt som enskilt håll och har tagit till sin uppgift att rationellt pröva nyare svenska och utländska potatissorter i fråga om deras odlingsvärde efter svenska förhållanden. I kommittén ingår överinspektören för jordbrukets försöksväsende ävensom representanter för statens jordbruksförsök, institutionen för växtodlingslära vid lantbrukshögskolan, statens centrala frökontrollanstalt, statens växtskyddsanstalt, den lokala försöksverksamheten,

Sveriges utsädesförening samt Institutet för växtforskning och kyllagring i Nynäshamn. Bidrag till verksamhetens bedrivande lämnas förutom av staten av Sveriges potatisodlares riksförbund och Kooperativa förbundet. För budgetåret 1957/58 uppgick dessa icke-statliga bidrag till sammanlagt 31 500 kronor. Härutöver tillsköt staten under samma budgetår 44 500 kronor, varav 27 000 kronor från lantbrukshögskolans anslag till särskilda undersökningar och 17 500 kronor från anslaget till bekämpande av växtsjukdomar. För budgetåret 1958/59 uppgår det statliga bidraget till sammanlagt 45 300 kronor, varav 13 100 kronor och, avrundat, 14 700 kronor från lantbrukshögskolans materiel- respektive avlöningsanslag samt oförändrat 17 500 kronor från anslaget till bekämpande av växtsjukdomar.

I sitt andra delbetänkande har jordbruksanslagsutredningen bland annat berört förevarande bidrag. Utredningen har därvid förklarat sig icke ha något att erinra emot att Samarbetskommitténs verksamhet fortfarande stöddes med statsmedel särskilt med tanke på angelägenheten av att främja olika strävanden att förbättra matpotatisens kvalitet. Med hänsyn till önskvärdheten att å ena sidan samordna och å andra sidan kunna väga den inbördes betydelsen av olika åtgärder i detta syfte föreslår utredningen dock att här berörda statliga bidrag anslagsmässigt sammanföres med andra medel, som över driftbudgeten anvisas för åtgärder för förbättring av potatisens kvalitet. Jag finner en sådan omdisponering ändamålsenlig och förordar därför att den genomföres.

Den utvidgning av SMAK:s verksamhet som kommer att följa av de tidigare föreslagna åtgärderna samt önskemålet att SMAK i sin verksamhet skall erhålla en stark och auktoritativ ställning torde, som redan antytts, motivera statsbidrag till berörda organ. Statsbidraget bör enligt min mening för budgetåret 1959/60 utgå med oförändrat belopp, det vill säga 15 000 kronor. Härutöver är det givetvis värdefullt om visst statligt bidrag kan lämnas åt den upprustning av SMAK:s laboratorieresurser m. m. som kommer att erfordras vid en mera omfattande kontrollverksamhet. Jag vill därför uttala mig för att för angivet ändamål ställes till förfogande ett engångsanslag å 50 000 kronor. Vad i övrigt angår finansieringen av SMAK:s kostnader förutsätter jag att liksom nu täckning skall åstadkommas medelst avgiftsmedel som erlägges av deltagarna i kontrollen. Jag utgår ifrån att SMAK:s kontrollavgifter icke sättes högre än att inkomsterna därav motsvarar organisationens totala utgifter reducerade med det årliga statsbidraget.

Här angivna bidragsbelopp till SMAK torde tillsammans med de tidigare nämnda statsmedlen till upplysningsändamål samt bidraget till Samarbetskommittén för potatisförsöksverksamheten kunna anvisas under ett nytt, gemensamt reservationsanslag benämnt Bidrag till vissa åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis. Som framgår av det ovan sagda kommer medelsanvisningen under detta anslag, vilket bör ställas till lantbruksstyrelsens disposition, för budgetåret 1959/60 att uppgå till 160 300 kronor, eller avrundat 160 000 kronor. Till frågan om anvisande av oförmålda

anslag avser jag att återkomma i 1959 års statsverksproposition vid anmälan av nionde huvudtiteln.

Enligt 1956 års riksdagsbeslut angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område ställdes ur införselavgiftsmedel för matpotatis till vederbörande odlarorganisationers förfogande 2 000 000 kronor att efter av Kungl. Maj:t fastställda riktlinjer användas till främjande av odling, lagerhållning och distribution av matpotatis. Senare samma år beslöt Kungl. Maj:t bland annat att av ifrågavarande belopp 350 000 kronor skulle avsättas till en intensifierad upplysningsverksamhet i odlingstekniska frågor bland matpotatisodlarna. För användning såsom bidrag till uppförande av potatissorteringscentraler med tillhörande lagerutrymmen avdelades 1 100 000 kronor samt för forsknings- och försöksverksamhet på potatisområdet 150 000 kronor, varav 50 000 kronor till undersökningar beträffande bekämpandet av bladmögel. Återstoden, 400 000 kronor, ställdes till förfogande såsom bidrag till särskilda undersökningar av maskiner för potatisupptagning.

Den intensifierade upplysningsverksamheten bland odlarna som bedrivs av särskilda instruktörer vid hushållningssällskapen beräknas kunna med stöd av nyss angivna medel fortgå till den 1 januari 1960. Bidragsbeloppet till sorteringscentraler har numera fördelats. Den verksamhet, vartill återstoden av de 2 000 000 kronorna anvisades, pågår.

Jag utgår ifrån att dylika införselavgiftsmedel även i fortsättningen skall användas såsom komplement till de här tidigare av mig föreslagna åtgärderna till stöd åt strävandena att förbättra matpotatiskvaliteten. Ett ställningstagande till den omfattning i vilken ytterligare medel av här förevarande slag skall tagas i anspråk bör emellertid föregås av överläggningar i frågan mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation. Jag förutsätter att överläggningar härom snarast kommer till stånd.

Under återopande av det sålunda anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna de förslag till åtgärder för förbättring av kvaliteten å matpotatis som i det föregående framlagts.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnar Eklund